

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ב

דף ז'

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

עזר ללימוד הר"ן

מסורת
הש"ס רש"י כל כנויי פרק ראשון נדרים ר"ן ז. עין משפט
נר מצוה

[illegible][illegible]

דכיון דאמאטש אע"ג דלח כתיבא צהריא
ואי נא וואוינן זיינען צדקה אז לא. וואס
אבער אלע און אלע שווער איהן יא
וואוינן דעמך (מ.ט.) דענער רעסעס נער
נזיר בקרצן ובעצורה אלמא יס יד
לעצורה: יס יד לביית הבשם. שיהא
אסור לקרות בו ק"ס: דאא מגו דהא
קאמבעיא ית. לעומר מ"א: יס ומונ יס
יד או אין יד: ווענין הלכה בקדושין
קייטין לתומרה ד"ס יד דכיון דעניין
לא אפעהא אז ליה אפעהא דלורייא
ולתומרה ונפאה וצדקה כתב הרשב"א
ז"ל נמי דאליין לתומרה כיון דקטלן
דכיון דאליין דלעק לא אפעהא צהריא
וואוינן ד"ס יד לנצקה וקיימא לן נמי
דכל מיקו דאסורא לתומרה. ומוציא למר
ז"ל דאויגן יס יד לנצקה היינו משום
דקאמרינן אז תתאלע לומר יד
לנצקה וזה אפשר הוא על דרך
הרשב"א ז"ל שפוסק בכל מקום כח
תתאלע לומר. אבל במאי דקאמר
דקיימא לן נמי דכל מיקו דאסורא
לתומרה וז"ל שפוסק שם כן פה
הרשב"א ז"ל ותמאי עליהן שרי
סוגיא מפרשת אל כיצור פרק הרוע
והלחיים (חזון דף קנז.) שפסק ממון
עניים הרי הוא ספק ממון דאליין יס
לקולא לנצב ממון דמאשקין האם אפעהא
דבר שנמציא ויהיה לו פרה נשטת
וכו' מן ספק ממון פטור אלמא ספיקא
לקולא ורמינהו וריי נמליס צמחון
הקמה וכו'. ואלאטערין לשטיי הכא פיר
בזחוק פטורא קיימא קמה בחזקת חיוב
קיימא אלמא עטמה דבזחוק חיוב

[illegible]

איחא דספק אמונן עניינן הוה ליה ספיקא דאיסורא למא לי נשטיג
גר שנמגידי וכו' ספק מייב ואמר ליה ספק איסורא לחומרה ספק ממ
גופה הוה אמי לשטיג ליה הוה דאשאי מחורי ומלילי אמתי'. ויחד
לספיקס אלא מלך מרומם מעשר ומהל ואשקניי נצלמא מרומה אלא
כלומר דליכא ספיקא דאיסורא אללא ספיקא וממונה הוה'אלא מחזירי
דספק עניינן ספיקא דאיסורא אל כי היכי דקשוי ליה מעשר שני ו
דאספק אללא ספיקא דממונה ולקולא ולפיקי איני ממחזור דבדריהו
נמי גבי יבם הכא דלפי' אס מחלל נדבר וימון מועיל לא ממי אללא
לחחבורי. חוכך כדאס שהוא מוספק דבדבר ומתחבך בעלמא מפני שאינו י
י'ע' לענין מילות שאינו לוקח. דאס מפקסיה אלא סהיה ממזיר וקא
אמר ר"ע פסעו: דשנא מינך דב"ע אפור. כלומר אסור ולקח. ומי
מרוקביה בכוין דעלמא דאש' אוכל קו' וכו' ונגזלה נמי מדמיוס
איסורא נמי ליבא שאין וז' לשון נדר אללא לשון שמחה והיינו נמי דנעזבו
דממכסי וכו' מרובי (אילו' אמר) אשאי אוכל קו' בבאי פליגי בבבבב
נמשמע הכי וכו' סבירא דלדידי אלא. כלמא שאף אלא לשון יחוס
הכלל אסור. ויבנן סבירי לטעמא שמשמח אלא שאין נמי דאס חלמרו
דממכסי וכו' מרובי (אילו' אמר) אשאי אוכל קו' בבאי פליגי בבבבב

[illegible][illegible][illegible]

סיכום על החלקים שבדברי הר"ן שהם פלפול ולא פירוש:

ה"ר"ן דן לענין הלכה בכל פסיקות הגמ' אם יש יד, וכתב, דגבי קידושין בודאי יש להחמיר, דספיקא דאורייתא לחומרא, ובפה"ק בודאי יש להקל, דספק ממון לקולא, וכן בבית הכסא יש להקל, דספיקא דרבנן לקולא, אך לגבי פאה וצדקה הביא ב' דיעות, אם נחשב כספה איסור ויש להחמיר, או כספה ממון ויש להקל.

ה"רן'ן דן לענין הלכה, לגבי כל הלשונות המבוארות בגמ', ובפרט לגבי 'מנודה אני לך' אם קיי"ל כר' עקיבא או כת"ק, ומביא הר"ן ב' דיעות אם לשון 'מנודה' הכוונה להרחקה בעלמא, או לינודי ושמתא, ועפ"י דן אם ינודי ב"ד אלים לאסור הנאת נכסים.

קושיות פשוטות

דף ז.

גמ', יש יד לצדקה או אין יד לצדקה

קשיא:

קשה, לכאור' צדקה הוא גם כן נדר, שאם אדם מקבל על עצמו ליתן צדקה הרי הוא חייב ליתנה, כדכתיב בפ' זו צדקה, ומאי שנא נדרי צדקה מסתם נדרים

תירוץ:

הברכת אברהם (בענין גדר נדרי צדקה) תירץ, שבאמת קבלה ליתן צדקה אינה נדר ממש, ומי שעובר על קבלתו אינו לוקה משום בל יחל, אלא דילפינן מקרא דבפ' זו צדקה שקבלת צדקה מהני לחייב את האדם ליתן, אך לא מדין נדר ממש, אלא היא התחייבות חדשה. וכע"ז תירץ בספר אשר לשלמה (סי' כג). [וע"ע במנחת שלמה (ד"ה יש יד) שתירץ באופן אחר].

גמ', יש יד לצדקה או אין יד לצדקה

קשיא:

קשה, מה הוא הספק, הא כבר כתב הר"ן (ו: ד"ה בעי) שהיה אפשר ללמוד ידות מנדרים במה מצינו, אלא די"ל דנדרים חמירי דא"צ מעשה אלא בדיבורא בעלמא חיילי, וא"כ לגבי צדקה דחלה גם כן בדיבורא בעלמא, לכאור' פשוט שיש יד. [כן הקשה הגרע"א בגליון הש"ס].

תירוץ:

הרש"ש (הגהות למשניות א, א) תירץ, דאין הכי נמי, באמת אפשר ללמוד צדקה מנדרים במה מצינו דיד מהני, אך אין לוקין מכח מה מצינו, דאין עונשין מן הדין, וספיקת הגמ' היא רק לגבי מלקות, האם לוקין על ידות בצדקה כמו שלוקין על ידות בנדרים, או שלגבי צדקה אין לוקין על ידות. [ועיי"ש ברש"ש שהביא גם תירוץ אחר לקושיא זו, וע"ע בפורת יוסף (ד"ה יש יד) שתירץ באופן אחר].

גמ', חיינו צדקה

קשיא:

קשה, מהו הדמיון בין הפקר לצדקה, הלא נתינת ממון לצדקה היא קיום מצוה, שנותן ממון לעניים, אבל הפקרת חפציו אינה דוקא לעניים, אלא גם עשירים זוכים בהם, ומאי מצוה איכא.

תירוץ:

הגר"י אנגל בספרו אתון דאורייתא (כלל יז) תירץ, שגם בהפקר איכא מצוה, שמתחסד עם העולם להפקר להם חפציו, ואע"פ שגם עשירים זוכים בהם, מ"מ יש מצוה בזה, עיי"ש שהאריך ביסוד זה. [וע"ע בתוס' (ד"ה הפקר) שתירץ באופן אחר, ועיי"ש באתון דאורייתא שביאר דברי התוס'].

גמ', יש יד לבית הכסא או לא

קשיא:

קשה, למה צריך דין יד לגבי בית הכסא, הלא העיקר הוא שאותו מקום הוא מיוחד ומזומן להיות בית הכסא, והרי לכאור' אף מחשבה לחוד מהני לזה.

תירוץ:

בשיעורי ר' דוד תירץ, דחזינן מכאן חידוש בדיני הזמנת בית הכסא, שבאמת מחשבה לחוד לא מועיל לגבי הזמנת בית הכסא, אלא צריכים דוקא דיבור.

גמ', מכלל דפשיטא ליה לרביא דיש זימן לבית הכסא

קשיא:

קשה, מה היא הראיה, אולי באמת אין זימן לבית הכסא, ולא נאסרה בקריאת שמע עד שבני אדם ישתמשו בה, וספיקת רבינא אם יש בה יד או לא שייכת באופן שכבר התחילו בני אדם להשתמש בה, שאם נימא דאין יד לבית הכסא א"כ נמצא שמעולם לא נתייחדה לבית הכסא.

תירוץ:

הרש"ש (ד"ה מכלל דפשיטא) כתב, דמוכח מכאן חידוש בדיני בית הכסא, שמקום שמשתמשים בו בני אדם לעשיית צרכיהם נחשב בית הכסא אפילו אם מעולם לא נתייחדה לבית הכסא, [ודלא כמשמעות הביה"ל (סי' פג סעי' ו)], ולכן ספיקת רבינא אם יש יד לא שייכא באופן כזה. [וע"ע בשיעורי ר' דוד (אות ת) ובספר עבודה ברורה בשם השמחת יהושע, שתירצו בדרכים אחרים].

דף ז:

ר"ן (ד"ה שנאמר), וליכא למימר דמשום שלא היה להם בנים אמר כי מתו וכו'

קושיא:

קשה, היאך אפשר לומר שלא היו להם בנים, הלא מפורש בתורה (פרשת קרח טז, כז) שהיו להם בנים, דכתיב 'ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם'.

תירוץ:

הג"ר שלמה קלוגר בספרו נדרי זריזין (ד"ה דכתיב) תירץ, דהא דמי שאין לו בנים חשוב כמת, אין זה רק במי שאין לו בנים כלל, אלא אף מי שיש לו בן אחד בלבד נחשב כמת, וא"כ היה אפשר לומר שדתן ואבירם היו לכל אחד בן אחד, ובזה מתיישב שפיר לשון הפסוק 'ובניהם'. [ועיי"ש שהביא עוד כמה תירוצים, וע"ע בפירוש הרי"ף על העין יעקב (ד"ה שנאמר) שתירץ באופן אחר].

גמ', וש"מ נדיהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו

קושיא:

קשה, היאך מוכח ממעשה דר' הונא דצריך להתירו דוקא בפניו, הרי אפשר שמעשה שהיה כך היה, שהאשה היתה עדיין בפניו כשרצה ר' הונא להתירה, ואולי לא קפיד על זה.

תירוץ:

בספר דבר משה (אות צא) תירץ, שבאמת אין הראיה מעצם המעשה דר' הונא, אלא הראיה היא מר' אבא, שכשסיפר ר' אבא את המעשה הדגיש דבר זה דר' הונא שרה לה באפה, מוכח מזה שאין מתירין אלא בפניו. [וע"ע במרומי שדה (ד"ה ש"מ) ובפרשת נדרים (ד"ה אמר) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אין בין נידוי להפרה ולא כלום

קושיא:

קשה, למה קאמרה הגמ' לשון 'הפרה', שלכא' אינו מדוקדק, שהרי אין כאן 'הפרה', אלא 'התרה', שהוא התרת נידוי.

תירוץ:

המנחת שלמה (ד"ה אמר ר' גידל) תירץ, דכוונת הגמ' היא לדמות התרת נידוי להפרת נדר, ששניהם הם רק על העתיד, להתיר מכאן ולהבא, ואינם מועילים למפרע. [וע"ע בבאור הגר"א לשו"ע (יו"ד סי' רכח אות טו), ובפירוש הרא"ש (ד"ה מיפר) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', כי מחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא

קושיא:

קשה, למה היה משמט עצמו, וכי היה עושה דבר שלא כהוגן כשמשמט האי בר בי רב.

תירוץ:

התוס' (ד"ה משמט) תירצו, שהיה מקפיד לשמט את עצמו כדי שלא ישכח להתיר את הבר בי רב, שכשיזכור להתיר את עצמו, יזכור גם להתיר את הבר בי רב. [ועיי"ש עוד בתוס' שהביא עוד תירוץ, וע"ע בפירוש הרא"ש (ד"ה משמט) ובנמוק"י (ד"ה משמט) שתירצו בדרכים אחרים].

דף ז

תוכן

- א. למה צריכים דין יד לגבי צדקה
- ב. ביאור יסוד מחלוקת הראשונים לגבי ספק צדקה ופאה
- ג. בענין נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו
- ד. בענין מצורע חשוב כמת

(א) למה צריכים דין יד לגבי צדקה

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מביאה ספק לגבי צדקה, אם יש לה יד או לא. ומבאר הגמ' יסוד הספק, מי אמרין יש יד בצדקה כמו שיש יד בקרבנות, כיון דאיתקש צדקה לקרבנות דכתיב בפין זו צדקה, או דילמא אין יד בצדקה, דהא דאיתקש צדקה לקרבנות זהו רק לגבי איסור בל תאחר, אבל לא לגבי דין ידות.
- ב. **קושיית האחרונים**: הקשו הרבה אחרונים [שיטמ"ק בשם הרא"ם, קרן אורה, שלמי נדרים, ועוד], למה צריכים כלל לדין ידות לגבי צדקה, הא לכא' פשיטא דאף מקצת דיבור מועילה לגבי צדקה אף בלא דין יד, כיון דמחשבתו היתה לצדקה, ולגבי צדקה מחשבה לחוד מועילה, כמו שנפסק ברמ"א (יו"ד סי' רנח סעי' ג). ומצינו באחרונים כמה מהלכים ליישב קושיא זו, כמו שיתבאר.
- ג. **תירוץ א', הרא"ם**: השיטמ"ק הביא בשם הרא"ם לתרץ, דהא דמחשבה לחוד מועילה בצדקה היינו דוקא באופן שהאדם גמר את הענין בלבו בהחלטה גמורה, אבל בסוגיין איירי באופן שלא החליט הדבר כ"כ, ובכ"ג משחבה לא מועילה, וצריך דוקא דיבור. והקהילות יעקב (סי' ב) ביאר דבריו, דהא דמחשבה לחוד מועילה בצדקה ילפי' מדכתיב 'כל נדיב לב', ולכן בעינן נדיבות גמורה, וכל שלא החליט הענין בגמירת הדעת ברורה, לא מקרי נדיבות גמורה.
- ד. **תירוץ ב', העונג יו"ט**: בשו"ת עונג יו"ט (סי' קיז) תירץ, דמחשבה מועילה רק לגבי אדם שבא לחייב את עצמו ליתן צדקה, אבל אינה מועילה כדי לחול על הממון שם ממון צדקה וממון עניים, וספיקת הגמ' היא לגבי קביעת שם ממון צדקה, דבזה בעינן דוקא דיבור, האם אף מקצת דיבור מהני כדין ידות, או דבעינן דיבור גמור. וכן תירץ האבני נור (שו"ת, יו"ד סי' שו).
- ה. **תירוץ ג', הדבר אברהם**: הדבר אברהם (ח"א סי' טז במילואים) תירץ, שבאמת אין הכי נמי מחשבה לחוד מועילה בצדקה, וא"צ דיבור, וממילא אין שום ספק דצדקה חלה במקצת דיבור, אך ספיקת הגמ' היא, אם מקצת דיבור מועילה רק מדין מחשבה, או מדין דיבור, ויש בזה כמה נפק"מ, כגון לגבי בל תאחר, דאיסורו נוהג רק בדיבור, ולא במחשבה, ועוד נפק"מ אם יכול לחזור בו, דבדיבור אינו יכול לחזור, אבל במחשבה לחוד יכול לחזור, עיי"ש.

(ב) ביאור יסוד מחלוקת הראשונים לגבי ספק צדקה ופאה

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' בסוגיין (ו: - ז.) מסתפקת לגבי כמה דברים, אם דין ידות נוהג בהם או לא, כגון לגבי קידושין, פאה, צדקה, הפקר, ובית הכסא. ולא מסיק הגמ' להדיא את הדין בשום אחת מספיקות הנ"ל. וכתב הר"ן (ד"ה ולענין הלכה), שכיון שאין לנו הכרעה לדינא, הרי נוהג דיני ספק איסור, ולכן גבי קידושין, שהוא ספק איסור דאורייתא, הולכים לחומרא וחוששים דיד מהני, וגבי בית הכסא, דליכא אלא איסור דרבנן, הולכין לקולא דיד לא מהני.
- ב. **מחלוקת הראשונים**: ולגבי צדקה ופאה, נחלקו הראשונים, שהר"ן הביא בשם הרשב"א דאזלינן לחומרא, דאיסורים דאורייתא הם, וחוששים דיד מהני. אולם הר"ן השיג על הרשב"א, וכתב להוכיח דכל ספק שהוא נוגע לממונות, כגון ספק מתנת עניים, לא נידון כמו ספק איסור, אלא כמו ספק ממון, והרי הכלל הוא דספק ממון להקל, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן מסיק הר"ן, דגבי פאה וצדקה נקטי' לדינא לקולא, דיד לא מהני.
- ג. **ביאור דעת הרשב"א**: הרבה אחרונים [מחנה אפרים (הל' צדקה סי' ח), קונטרס הספיקות (סוף כלל א), קרן אורה (ד"ה ולענין צדקה), ועוד] ביארו דעת הרשב"א, דספק צדקה לא דמי לספק מתנת עניים, דגבי צדקה, מלבד המצוה ליתן צדקה, איכא נמי נדר, שהרי האדם נדר ליתן צדקה, וא"כ אף שמצד ספק קיום המצוה י"ל דנחשב ספק ממון, מ"מ הרי יש כאן גם ספק איסור מצד נדרו.
- ד. **יסוד המחלוקת**: המחנה אפרים (שם) ביאר יסוד המחלוקת בין הרשב"א והר"ן, דתלוי אם יש כח בנדרי צדקה לחול על הממון דין ממון עניים, דהרשב"א סובר דיש כח בנדרי צדקה לעשות כן, משום דאמירתו לגבוהה כמסירתו להדיוט, ולכן ספק צדקה נחשב ספק ממון, אבל הר"ן סובר דאין כח בנדרי צדקה לחול על הממון דין ממון עניים, אלא הם מועילים רק לחייב את האדם ליתן צדקה, ולכן סובר הר"ן דספק צדקה לא נחשב ספק ממון.
- ה. **קושיית האחרונים**: הקשו כמה אחרונים [חי' ר' שמעון (סי' ז), קהילות יעקב (סי' ט), דבר יחזקאל (סי' ל אות ג)], שביאורם של האחרונים הנ"ל בדעת הרשב"א אתי שפיר לגבי צדקה, שמלבד המצוה יש בה גם נדר, אבל אכתי צ"ב דעת הרשב"א לגבי פאה, שהרי פאה אין בה נדר, ואעפ"כ ס"ל להרשב"א דנידון כמו ספק איסור, ולא כמו ספק ממון.

ג) בענין נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם ר' אילא אמר רב, 'נדוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו, נדוהו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו'. ונחלקו הראשונים בטעם הדבר שאם נדוהו בפניו צריך להתירו דוקא בפניו, כמו שיתבאר.
- ב. **ר"ן:** הר"ן (ד"ה נדוהו בפניו) הביא ב' צדדים לבאר הטעם בזה: א. שאם נדוהו בפניו אליה נדויה ולפיכך א"א לעוקרו אלא ע"י היתר אלים, דהיינו בפניו. ב. משום חשדא, שאם מתירין לו שלא בפניו פעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע, וכשלא ינהגו בו נידוי יבא לחשדא. [ועי' ברא"ש (ד"ה נדוהו) ובתוס' (ד"ה נדוהו) שהביאו טעם שלישי, דכיון דנתבזה טפי ע"י נידוי בפניו, צריך גם לפייסו טפי ע"י היתר בפניו].
- ג. **נפק"מ בין הצדדים:** הר"ן (שם) הביא ב' נפק"מ בין הצדדים: א. אם אמרו לו שהתירוהו שלא בפניו, שבזה ליכא חשדא, אבל לפי הצד דבעינן היתר אלים גם בכה"ג לא מהני. ב. אם היתר שלא בפניו מועיל בדיעבד, שלפי הצד של חשדא מהני עכ"פ בדיעבד, אבל לפי הצד דבעינן היתר אלים לא מהני אף בדיעבד להתירו שלא בפניו.
- ד. **שיטת הרא"ש:** האחרונים הוכיחו מלשון הרא"ש שהוא חולק על הר"ן בב' נפק"מ הנ"ל. הרש"ש (לרא"ש שם) דייק מדברי הרא"ש שאפילו לפי הצד דחשדא, היתר שלא בפניו אינו מועיל אפילו בדיעבד. והש"ך (יו"ד סי' שלד ס"ק מו) דייק מדברי הרא"ש שאף אם אמרו לו שהתירוהו שלא בפניו, ההיתר אינו מועיל, אף לפי הצד דחשדא. [ועי' בהגהות רעק"א לש"ך שם שביאר איך הוכיח הש"ך שיטה זו מדברי הרא"ש].
- ה. **יסוד המחלוקת:** בשו"ת מהר"י צהלון (החדשות סי' צג) ביאר יסוד המחלוקת הרא"ש והר"ן, שנחלקו בביאור חשדא. הר"ן סובר דחשדא היא מצד המנודה עצמו, שיחשוד בני אדם שאינם נוהגים עמו נידוי, ולכן ס"ל דאם אמרו לו מועיל, וגם בדיעבד מהני כיון דליכא קלקול גדול, אבל הרא"ש סובר דחשדא היא מצד שאר בני אדם, שיחשבו שהתירו לו, ולכן ס"ל דאין מועיל לומר למנודה, וגם ס"ל דאף בדיעבד אינו מועיל, כיון שיש חשש קלקול גדול.

ד) בענין מצורע חשוב כמת

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה ראייה דעניות חשובה כמת, מדכתיב גבי דתן ואבירים 'כי מתו כל האנשים', אע"פ שהם היו עדיין בחיים, דע"כ צ"ל דנחשבו כמו מתים משום שהיו עניים, ועניות חשובה כמת.
- ב. **דברי הר"ן:** הר"ן (ד"ה שנאמר) הקשה, היאך מוכח דעניות חשובה כמת, הלא מצינו עוד כמה דברים שחשובים כמו מת, כמו סומא, מצורע, ומי שאין לו בנים. והאריך הר"ן לתרץ שא"א לפרש שדתן ואבירים נחשבו כמו מתים מחמת ג' דברים הנ"ל, עיי"ש בדבריו, ולענין צרעת כתב, דא"א לומר שהיו מצורעים, דהא כתיב 'בקרב כל ישראל', והרי מצורע יושב חוץ למחנה. אך העיר, אולי נתרפאו מצרעתן במתן תורה, ותירץ, דחזרו המומין במעשה העגל.
- ג. **קושיית רעק"א:** בגליון הש"ס ציין רעק"א לעיין בספר שאילת שלום, והמעין שם יראה שהוא הקשה על הר"ן, היאך מוכח דלא היו מצורעים, הא מבואר במסכת נגעים שצרעת של קודם מתן תורה אינה מטמאת, ולכן לא הוצרכו לישב חוץ למחנה. ותירץ, דאם נתרפא במתן תורה ושוב חזרה בעגל, לא חשיבא כצרעת של קודם מתן תורה, אלא כצרעת חדשה שבאה לאחר מתן תורה. [אך הקשה, א"כ איך משכחת כלל נגעים של קודם מתן תורה, עיי"ש].
- ד. **מהרי"ץ חיות:** המהרי"ץ חיות (ד"ה להר"ן) תירץ הקושיא עפ"י יסוד גדול, דדין שילוח מצורעים חוץ למחנה אינו תלוי כלל בדין טומאה, אלא הוא מדין הנהגת מצורע, שצריך לישב בדד כמו אבל. [וכיסוד דבריו כתב גם הגר"ח בחידושים על הש"ס]. עפ"י תירץ, שבאמת י"ל דלא היו טמאים, כיון שהצרעת באה קודם מתן תורה, ומ"מ היו צריכים לישב חוץ למחנה מדין הנהגת מצורע, וממה שישבו בתוך המחנה מוכח דלא היו מצורעים.
- ה. **עוד תירוץ:** עוד תירוץ מצינו בכמה אחרונים [ילקוט גרשוני (ד"ה ועיין), חיד"א בספרו נחל קדמונים (תזריע ב, ו)], שאין כוונת הר"ן לומר שאילו היו דתן ואבירים מצורעים היו מחוייבים לישב חוץ למחנה כדין מצורעים, אלא שממילא היו בני אדם מפרישים מהם, מפני שצרעת היא חולי המדבק, ולא ירצו בני אדם לישב אצלם. [וע"ע בשלמי נדרים (ד"ה להר"ן), ובמצפה איתן (ד"ה וליכא) שתירצו בדרכים אחרים].

הלכות הדף

דף ז

דין בית הכסא בזמן הזה

הגמ' דן בין לענין הזמנה בבית הכסא ובין לענין ידות, ולמעשה נפסק לחומרא בשניהם, שיש הזמנה לבית הכסא וגם יש יד להזמנה זו, וז"ל השו"ע (או"ח סי' פג סעי' ג) "הזמינו לבית הכסא ועדיין לא נשתמש בו מותר לקרות כנגדו אבל לא בתוכו, אמר בית זה יהא לבית הכסא ואמר על בית אחר וגם זה דינם שוה וכו'". אכן אם לא הזמינו ורק נשתמש בו פעם אחת ואח"כ פנו כל צואה, עי' במשנ"ב (שם ס"ק ו) שאין עליו שם בית הכסא כלל.

קודם שנתחיל להרחיב בסוגיא זו צריך לייסד, שאיסור זה שלא להתפלל בבית הכסא הוא איסור דאורייתא, שיש בו חיסרון ב"מחניך קדוש", וכיון דהוי איסור דאורייתא, ע"כ ספיקו לחומרא. וכן נפסק במשנ"ב (שם ס"ק ב). אכן עיי"ש בביה"ל (ד"ה הזמינו) שמבואר שמלבד האיסור דאורייתא יש גם איסור דרבנן באופנים מסויימים מחמת הבזיון להתפלל במקום מיאוס. ויש לעיין בדיני בית הכסא בזמן הזה שרוב הטינוף נשאר שם רק לזמן מועט, ומיד הולך למקום אחר, אם יש בו איסור דאורייתא, או אפשר רק מדרבנן, או אפשר דעכ"פ בשעת הדחק מותר ממש.

וכבר פסק החזו"א (או"ח סי' יז אות ט) שהגם שעיקר איסור בית הכסא הוא דאורייתא כמו שהביא המשנ"ב, אכן זהו רק אם יש בו עכשיו טינוף, אכן אם פנו ממנו הטינוף, איסורו רק מדרבנן. וז"ל החזו"א, "ונראה דביה"כ שאין בו צואה ואין בעפרו וזהמא מפני שלא נפנה בו רק פעם אחת או שפנה גם עפרו או שכיסהו בעפר אינו אסור אלא מדרבנן כיון דאין בו טינוף ולא ריח רע וכו'". ולכא"פ דבריו בזמן הזה שבדרך כלל אין הצואה והטינוף עומד שם כלל הוא איסורי לכל היותר רק מדרבנן ואין בו איסור תורה כלל.

אכן עיי"ש בחזו"א (אות ד) שחקר שלכא"פ יש לדמותו לבית הכסא של פרסאי, דהיינו שמיד הולך הטינוף לבור רחוק, שאין בו דין בית הכסא כלל, דלכא"פ ביה"כ של זמנינו דומה לזה, כיון שהולך למקום רחוק עד מאד, וא"כ י"ל דאין דינו כביה"כ כלל, או אפשר כיון ששוהה שם הטינוף עכ"פ לזמן מה, הוא עדיין איסור, שדומה לגרף, שאע"פ שמפנה הרעי מ"מ אסור להתפלל כנגדו. ולמעשה החמיר החזו"א בזה מספק, וז"ל "כשאנו דנין על הבית אם יש עליו דין ביה"כ אין לנו ראי' מהני דפרסאי דהתם אינה שווהה כלל במקום הסמוך אבל הני דידן דשוהה שיעור שמזהם את מקומו אפשר דיש על הבית דין ביה"כ כו', והעולה לדינא, דבתוך ביה"כ דידן שהקערות מצופות היתוך כעין זוכית ומתכת הדבר ספק אם יש עליהן דין ביה"כ וכו'".

ומחמת ספיקא זו של ביה"כ בזמן הזה אם הוא דאורייתא או דרבנן או מותר לגמרי, יש מקילים בהם גם לגבי דינים אחרים. הרמ"א פסק (או"ח סי' ג סעי' ב) "לא ידבר [בבית הכסא] ויסגור הדלת בעדו משום צניעות". ובטעם האיסור דיבור נחלקה המפרשים, אם הוא משום צניעות (מהר"ח או"ח סי' קלז) או משום רוח רעה (ספר החרדים מצות ל"ת מדברי סופרים התלויות בפה). והאחרונים מציין לדברי הזהר, שטעם הרוח רע מחמת הטינוף. ולכן אפשר דבזמן הזה אין כאן טעם זה כל כך, ולא נשאר אלא האיסור מצד צניעותא, ולכן אפשר להקל במקום צורך. וז"ל הפסקי תשובות (שם) "ובבתי כסאות דזמננו שאינם מחוץ לעיר אלא בעיר ובבתים במקום דשכיחי רבים וגם בדרך כלל אין שם טינוף וצואה כי המים שוטפים ומסלקים הכל יש הכותבים ללמד זכות לצורך גדול ובמקום הפסד. ואם לא נכנס לשם על מנת להתפנות אלא לצורך איזה ענין אחר שפיר טפי להקל הדיבור וכל שכן כשחדר בית הכסא משמש לעוד יעודים כגון שיש שם ארון איחסון וכיוצא בזה".

דף ז

בענין יש יד להפקר [וגדר הפקר]

גמרא:

יד להפקר או דלמא אין יד להפקר, היינו צדקה,
את"ל קאמר, אם תמצא לומר יש יד לצדקה
דאין היקש למחצה הפקר מי אמרין היינו צדקה,
או דלמא שאני צדקה דצדקה לא חזיא אלא
לעניים אבל הפקר בין לעניים בין לעשירים.

תמצית הסוגיא:

הגמ' מסתפק אי יש יד להפקר או לא, ושאלו 'היינו צדקה' ותירצו את"ל דיש יד לצדקה מי אמרין הפקר היינו צדקה או דלמא צדקה הוא לעניים והפקר בין לעניים ובין לעשירים. וצ"ב טובא מה ענין הפקר לצדקה, ויש בזה ב' דרכים, א' בתוס' משמע דבזה גופא דכשמפקירו הוא מכוון שיזכו בו עניים ג"כ הוי ענין של צדקה [דהוא עושה חסד עם העניים בזה שהוא מפקירו]. ב' אמנם הרמב"ם בהל' נדרים כתב חידושו הגדול 'הפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר ואסור לחזור בו', ומבואר דנקט דהפקר הוי כמו נדר, והפוסקים [ב"י ופרישה דלהלן] כתבו דמקור הרמב"ם הוא מסוגיין דחזינן דהפקר יש בו תורת נדר ושפיר נסתפקו אי יש יד להפקר כיון דהוי ענין של הנדר.

אמנם עיקר דברי הרמב"ם דהוי כמו נדר צ"ב טובא מה שייכת הפקר שהאדם מפקיר חפציו דיהא כמו נדר, ונאמר בזה ב' דרכים חלוקים בהרמב"ם, דהקצה"ח הוכיח דבר מחודש מאד דהביא מהב"ח דלהרמב"ם אם חוזר מהפקרו עובר בלא יחל דברו, וכתב הקצה"ח דלפי"ז שיש רק 'איסור לחזור בו' אבל אם חזר בו מהני חזרתו משום דהוי רק נדר ולא יצא מרשותו עדיין, ולפי"ז אם הפקיר נכסיו ומת הרי הן של יורשין וכמו בנדר שאין היורשין צריכין לקיים נדרו. והביא מהב"י בהל' פסח דהטעם דא"א לעשות שליח על הפקר הוא משום דא"א לעשות שליח לעשות נדר.

אולם הקשה ע"ז דא"כ דבאמת נשאר שלו והוי רק כנדר ליתנו לאחרים אז לבית שמאי דאית להו בשבת [דף יח:]: איסור שביתת כלים מה יועיל שיפקירו הא עדיין הוא שלו, וכן מצינו דהמפקיר בגדו פטור מציצת מה יועיל ע"ש מה שתי', וכן לגבי חמץ דהתוס' פירשו ענין ביטול חמץ משום דהוי כהפקר כתב דאפשר דלרש"י דהפקר הוא כנדר שפיר לא יועיל לפוטרו מבלי יראה והוצרך לפרש משום תשביתו, ע"ש היטב בכל דברי הקצה"ח.

אולם האחרונים תמהו מאד על הקצה"ח, דבודאי מצינו בכמה מקומות בש"ס דמיד שהפקירו יצא מרשותו ואינו רק קבלה ונדר שיוכלו אחרים ליטלנו. וכבר תמה עליו בשו"ת חת"ס, וכן בתורת זרעים, ושער"י.

והאחרונים פירשו כוונת הרמב"ם באופ"א דיש לחקור אי הפקר הוא סילוק בעלות בעלמא [שהוא מסלק עצמו מהחפץ ונעשה מותר לכל] או דהוא התפסת חלות על החפץ שיהא מותר לכל, והוכיח התורת זרעים מהא דיש מושיג של 'הפקר לעניים' והרי אי נסתלק בעלותו אינו מענינא של חילוק בין בני אדם, וע"כ דהוי חלות על החפץ שיהא הפקר, וא"כ זהו כוונת הרמב"ם דהוי כמו נדר דנתפס דינו בהחפץ וממילא חל ונגמר בו הדין הפקר, ע"ש בדבריהם.

תמצית מראי מקומות

א. גמ'

מסתפק אי יש יד להפקר, ואומרים ד'הפקר היינו צדקה' ודחו דצדקה שאני דהוי לעניים והפקר בין לעניים ובין לעשירים, והגמ' תמוה מה ענין הפקר לצדקה.

ב. תוס' ד"ה הפקר

פירשו דסתם מפקיר בשביל שיזכו בה עניים. ומשמע דיש בזה איזה מעלה כעין צדקה שהוא נותנו שיוכלו לזכות בו עניים.

ג. אתון דאורייתא כלל י"ז

הוכיח מכאן דיש מצות חסד בעשיית הפקר כיון דיכולין העניים לזכות בו, [ונתקשה מאחר דמפקירו גם לעשירים מהכ"ת שיהא מצוה, וכתב באופן מחודד דמיירי דעניים לפניו ואם יתן להם יצטרכו להפריש מתנותיו וע"י שהוא מפקירו הוא פוטרו ממתנות, ובגליונות של ר' חיים קנייבסקי זצ"ל כתב דלק"מ דבדרך כלל אין העשירים נוטלין אלא העניים ושפיר יש בזה מצוה].

ד. רמב"ם הל' נדרים פ"ב הי"ד

כתב דהפקר אע"פ שאינו נדר 'הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו'. ותמוה מה ענין הפקר לנדרים.

ב' דרכים בכוונת הרמב"ם

שיטה א. דהפקר באמת הוא נדר

ה. טור חו"מ סי' רע"ג, וב"ח שם

הטור הביא לשון הרמב"ם דהפקר הוא כמו נדר שאסור לחזור בו, וכתב הב"ח דהוי כנדר דאם חוזר עובר בלא יחל דברו.

ו. פרישה שם

כתב דמשמע דרק אסור לחזור בו, אבל אם יחזור בו מהני ושוב שאר בני אדם אינן יכולין ליטלו.

ז. בית יוסף הל' פסח סי' תל"ד

הביא מהר"ן דשליח אינו יכול להפקיר ממונו, ונתקשה הב"י מנלן, וכתב דלהרמב"ם דהפקר הוא כמו נדר ומקורו מסוגיא דנדרים דף ז. אז כמו דנדר א"א לנדר ע"י שליח ה"ה בהפקר. ומבואר דהפקר הוי ממש כמו נדר.

ח. קצות החושן סי' רע"ג סק"א

כתב להוכיח מהרמב"ם והב"ח דהפקר הוא נדר לבד, ואינו יוצא מרשותו, ואם מת אין היורשין חייבין לקיים נדרו, אלא נעשה כל מה שהפקיר בחייו כשלהם ששום אדם אינו יכול לזכות בו. וכתב כמה הלכות שתלוי בזה. והביא דהמקור מסוגיא. ורק הקשה דכאן אי יש יד להפקר כצדקה הוי

בעיא דלא איפשיטא, ומהרמב"ם משמע דפשיטא דהוי נדר.

ט. אבני נזר חו"מ סי' קנ"ג

כתב לחדש דלפי קצה"ח אפשר לעשות שאלת חכם על הפקר, ורק דאסור לחכם להסכים להשאל עליו דהוא מפסיד העניים ע"ש.

דרך השני

י. שו"ת חת"ס יו"ד סי' שט"ז

תמה על הקצה"ח איך גאון שכמותו כתב דבר כזה שאין

הפקר יוצא מרשותו, ופי' כוונת הרמב"ם דנתקיים נדרו מיד בזה שנעשה הפקר. אמנם אכתי צ"ב במה דומה לנדרים.

יא. תורת זרעים פאה פ"ה מ"א

הביא דברי הרמב"ם והקצה"ח, ונתקשה בהם טובא, ולכן פירש דבר יסודי דהפקר הוא חלות על החפץ ובזה דמיה לנדרים ע"ש.

יב. שערי ישר ש"ה פכ"ג

האריך לתמוה על הקצה"ח, ופי' באופ"א כעין התורת זרעים בנוסח ע"ש בדבריו.

אלפי דברים וכנודע ועכ"ז כיון שיש פרט אחד במע"ש שאיננו בקדשים ע"כ חשיב ליה הש"ס עדיפות.

וע"ע בכלים פ"א אבות הטומאות השרץ ושכבת זרע כו' הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע כו' למעלה מהן נבילה ומי חטאת כו' שהם מטמאים את האדם במשא כו' למעלה מהן בועל נדה כו' וכתב שם הר"ש במשנה ג' וכ"כ כל המפרשים שם דכל הנך למעלה מהן דתני התם אין הכוונה שהדבר המאוחר טומאתו חמורה טפי מהדבר הקדום דאפילו אם טומאת הדבר הקדום חמירה טפי ורק שפרט אחד ישנו במאוחר שאינו בקדום שייך שפיר למיתני למעלה מהן עבור הפרט ההוא עיין שם היטב ודכוותה בש"ס בדוכתי טובא וה"נ בפרט הזה ההפקר עדיף במה שהוא התנדבות כללי אשר הכל יכולים ליהנות מהתנדבותו בין עניים ובין עשירים מה שאין כן בלקט שהוא רק לעניים לבד ושפיר יש להסתפק שיחול ההפקר מפאת עדיפות הפרט הזה שאינו בלקט וק"ל.

והנה ראיתי עוד במדרש רבה שיר השירים על הפסוק הנך יפה וז"ל הנך יפה במצות הבית בחלוק תרומה ומעשרות הנך יפה במצות שבשדה בלקט שכחה ופאה ומעשר עני וההפקר עכ"ל מפורש בזה שההפקר מצוה היא וכזה ראה וחדש.

ואולם צ"ע דמדוע חשיב ליה למצות שבשדה דווקא ואולי כוונת

המדרש על הפקר של שביעית שמניח פירות שדהו מופקדין.

ואמנם גם זה דוחק דהל"ל בהדיא תיבת שביעית או שמיטה ולא תיבת הפקר דאינו קאי כלל בסתמא על שביעית ועל כל פנים לכאורה מפורש במדרש הנ"ל שההפקר מצוה היא.

→ **וע"ע** בנדרים דף ז' ע"א דבעי יש יד להפקר או אין יד להפקר ופריך היינו צדקה (ובצדקה כבר הוא איבעיא קדומה שם אי יש יד לצדקה וכו') ומשני אם תמצי לומר קאמר אם תמצי לומר יש יד לצדקה הפקר מי אמרינן היינו צדקה או דילמא שאני צדקה דצדקה לא חזיי' אלא לעניים והפקר בין לעניים ובין לעשירים עכ"ל הגמרא. ונראה שהש"ס מסופק בזה אי הפקר יש בו ענין מצוה או לא ועיין תוס' שם ד"ה הפקר היינו צדקה שכתבו דסתם מפקיר בשביל שיזכו בו עניים ומסיק דמ"מ הפקר הוי לעניים ולעשירים עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריהם ז"ל שלפי הנראה רצו להסביר בזה סברת הש"ס שמסופק לומר דהפקר היינו צדקה שדבר זה צריך ביאור והסבירו הם ז"ל הטעם דסתם מפקיר שיזכו בו עניים ולא זכיתי להבין הטעם הזה דמה בכך שכוונתן שיזכו בו עניים הרי סוף סוף הפקירו בדבורו לכל והוא הפקר לכל ומה לנו בכוונתו ואפילו מחשבת מצוות צדקה אין כאן [*] כיון שיודע הוא שהפקר הוא בין לעניים ובין לעשירים ויוכלו לזכות בו עשירים כעניים וא"כ נהי שרצון לבו הוא

גליזנות דרך אמונה

[*] ולא זכיתי להבין הטעם הזה דמה בכך שכוונתו שיזכו בו

שיקדמו עניים עצמן לזכות עכ"ז אין זה מחשבה לתת צדקה וכ"ש שאיננו צדקה בפועל וי"ל דאיירי בעניים עומדין לפניו והוא מפקיר דבר שיש בו חיוב מעשרות שבהפקירו הדבר מיד יזכו בו עניים העומדין לפניו ומה שמפקירו ואינו נותנו להם במתנה הוא מפני שרוצה להוריה להם שיהיו פטורין מן המעשרות והוא יתנהו להם פטור מן המעשרות ואם יתנהו להם במתנה יתחייב במעשרות וע"כ הפקר כזה שפיר חשיב צדקה כיון שבוודאי יזכו בו עניים העומדים שם ומוכנים לזכות וע"כ שפיר נסתפק הש"ס לומר דיש יד להפקר כזה מטעמא דהפקר היינו צדקה וכן שפיר יש סברא לומר דאין יד דנהי דוודאי יזכו בו עניים עכ"ז ההפקר בעצמותו הרי איננו צדקה לעניים ואילו היו עשירים עומדים שם היו גם הם יכולים לזכות וע"כ נהי שלפי מצב הדבר שעניים עומדים שם יקדמו הם לזכות עכ"ז כיון שההפקר בעצמותו הוא רק מתנה כללית לכל העולם ולא לעניים בפרט ע"כ שפיר יש סברא לומר דאיננו צדקה ולא מהני בי' יד ושפיר נסתפק הש"ס בהפקר כזה אם דנין אותו לפי מצבו שעניים עומדין שם ויקדמו לזכות וחשיב צדקה ויש לו יד א"ד דנין אותו לפי עצמותו דחזי בין לעניים ובין לעשירים ולא חשיב צדקה ואין לו יד ולפי זה יונח ג"כ מה שהקשיתי על המדרש רבה הנ"ל דחשיב

הפקר למצוות שבשדה ולפמ"ש נוחא דהפקר איננו מצוה כלל בסתמא כיון שהוא בין לעניים ובין לעשירים ואין מציאות שיהיה ההפקר מצוה זולת אם עניים עומדין לפניו שבהפקירו הדבר מיד יקדמו העניים לזכות בו דאז הרי ממש נותן מתנה לעניים לחוד וחשיב צדקה אלא דא"כ למה לו להפקירו והלא יכול ליתן להם במתנה בתורת צדקה ועל כרחך ההפקר דמצוה הנ"ל שייך רק בתבואה שיש בה זיקת תרומה ומעשרות וע"כ מפקירה כדי שיהיו העניים פטורים מתרומה ומעשרות דהפקר פטור מתרומה ומעשרות מה שאין כן צדקה וכנ"ל וא"כ כיון ששנינו בפרק א' דפאה לעולם הוא נותן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח (שאם הפקיר אחרי מירוח חייב במעשרות) עכ"ל המשנה וכ' הר"ש שם דעד שימרח הוא לאו דווקא דאפילו אחר מירוח נמי הפקר פטור כ"ז שלא הכניס התבואה לבית דמירוח לחודי' הרי אינו קובע למעשרות כ"א בהדי ראיית פני הבית עיין שם היטב וא"כ כיון שהדרך הוא למרח התבואה בשדה ולהכניסה אחר כך לבית וכמפורש בש"ס בכמה דוכתי ועיין תוס' קידושין דף כ"ו ע"ב ד"ה מעשה ברבן גמליאל עיין שם היטב בסוף הדיבור וא"כ ההפקר דמצוה הנ"ל שתכליתו רק לפטור התבואה מן המעשרות א"כ דרכו להיות רק בשדה

גליונות דרך אמונה

עניים הרי סוף סוף הפקירו בדיבורו לכל והוא הפקר לכל ומה לנו בכוונתו ואפי' מחשבת מצוות צדקה אין כאן. נ.ב. לק"מ דסתם הפקר זוכין עניים שעשירים א"ל לו ועי' מדרש רות צפ' וגם שול תשולו לה רצונו הוה מפקר גדישין כדי לזכות בהן לרצי שמעון בן חלפתא ועי' ר"ש פאה פ"ו מ"א ש"כ דסתמא לפי שראה לורך עניים מפקיר כו'.

(גליון כת"י)

הפלאה. הלכות נדרים פ"ב

בספ משנה לג 65

הדרב"ו (טכ"ו)

יא בד"א במקום שמשמע וכו'. פסק כר' יהודה דאמר סתם תרומה ביהודה אסור בגליל מותר שאין אנשי הגליל מוכרין את האסורין שאין אנשי הגליל מוכרין את הרמזי הכהנים. הטעם לפי שהיו מורחקים מירושלים ואע"ג שישו עולין לשלש נגלים כיון שלא היו משתמין שם והיו טרודים בצרכיהן לא היו מוכרין בתרומת הלשכה וגם לא היו צניעים כהנים וסתם חרמיהן לא היו אלא לשמים:

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יג וכן האומר לאשתי וכו'. רש"י פ' ואלו מותרין האומר לאשמו הרי את עלי כאימא וכו' ורמיהיה הרי את עלי כבשר אימא כבשר אחומי כערלה וכלא הכרם לא אמר כלום ומתקן דברא הא בנ"ח הא שם הארץ:

יד ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר וכו'. פ' אין בין המודר מניא המפקדי את שדהו כל שלשה ימים יכול לחזור בו מכלא וליקן אין יכול לחזור בו ואקשינן עלה אי הכי מיזש ראשון נמי ליהוי הפקר אמר רבא מפני הרמזין דמפקרין והדרין בהון כלומר דבשו לאפקועי שדותיהם מתרומה ומעשר ואפקדי להו ולי אמרת דלא למתיר הוי הפקר ופטור מן המעשר הדרי ומחזקי כהו ואדעכי עד שלשה ימים לא הוי הפקר לגבי איהו דקברי מתוך כך אמי ומחזקי ביה והוי דדיה וממנעי ולא מפקרי. וכתבו המפרשים דאע"ג דהאי מירוצא אליבא דר' יוסי נאמר לתכמים נמי לריכין ליה הילכך למדנו מן המורה מיד הוי הפקר וזה כבשר רבינו סתם שאסור לחזור בו. ונפקא מינה שאם בא והחזיק בהפקר וזה בו שהרי הנעלים היה אסור להם לחזור. ונפקא מינה נמי שאם ההפקר דבר דלא שייך ביה הפקעה מתרומה ומעשר דלא שייך ביה טעמא דמפני הרמזין אפי' מיזש הראשון הוי הפקר ואין יכול לחזור בו אלא אפי' כחבורת וזיה מן ההפקר כשאר כל

שהוא קרבן שהקדישו בידו כמו שבארנו. ואם כמעשר דגן מותר ואם סתם אסור: **י** הרי הן עלי כתרומה. אם לתרומת הלשכה נכתובין הרי זה אסור. ואם לתרומת הגזר נכתובין מותר. ואם סתם אסור וכן כל כיוצא בזה: **יא** במה דברים אמורים במקום שמשמע כל אחד מאלו שם שני ענינות. אבל מקום שדרבן שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי בידך הבית בלבד ואמר שם הרי הן עלי חרם הרי זה אסור. וכן אם היה דרבן שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי כהנים הרי זה מותר. וכן כל כיוצא בזה שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן: **יב** הנודר בחרם ואמר לא היה בלבי אלא חרמו של ים שהיא המכמורת. נדר בקרבן ואמר לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים. אמר לחבירו הרי עצמי עליך קרבן ואמר לא היה בלבי אלא לאסורו בעצם שהנחתי לי להיות נודר בו דרך שחוק. נדר שלא תהנה לו אשתו ואמר לא היה בלבי אלא אשתי ראשונה שגירשתי. וכן כל כיוצא באלו הדברים שמשמען לכל העם איסור והוא אומר לא נכתובתי אלא לך ולכך. אם היה הנודר תלמיד חכם הרי זה מותר ואין צריך שאלה לחכם. ואם היה עם הארץ מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור ופותחים לו פתח ממקום אחר ומתירין לו. ובין שהיה תלמיד חכם או עם הארץ גוערין בהן ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתול: **יג** יוכן האומר לאשתי הרי את עלי כאמי או האומר פירות אלו עלי כבשר חזיר שאין כאן נדר כמו שבארנו. אם היה האומר תלמיד חכם אינו צריך שאלה לחכם. ואם היה עם הארץ צריך שאלה לחכם ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאותן הפירות אסורין ופותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים: **יד ההפקר** הוא שאסור לו לחזור בו. ומה הוא ההפקר הוא שיאמר

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יג וכן האומר לאשתי וכו'. רש"י פ' ואלו מותרין האומר לאשמו הרי את עלי כאימא וכו' ורמיהיה הרי את עלי כבשר אימא כבשר אחומי כערלה וכלא הכרם לא אמר כלום ומתקן דברא הא בנ"ח הא שם הארץ:

יד ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר וכו'. פ' אין בין המודר מניא המפקדי את שדהו כל שלשה ימים יכול לחזור בו מכלא וליקן אין יכול לחזור בו ואקשינן עלה אי הכי מיזש ראשון נמי ליהוי הפקר אמר רבא מפני הרמזין דמפקרין והדרין בהון כלומר דבשו לאפקועי שדותיהם מתרומה ומעשר ואפקדי להו ולי אמרת דלא למתיר הוי הפקר ופטור מן המעשר הדרי ומחזקי כהו ואדעכי עד שלשה ימים לא הוי הפקר לגבי איהו דקברי מתוך כך אמי ומחזקי ביה והוי דדיה וממנעי ולא מפקרי. וכתבו המפרשים דאע"ג דהאי מירוצא אליבא דר' יוסי נאמר לתכמים נמי לריכין ליה הילכך למדנו מן המורה מיד הוי הפקר וזה כבשר רבינו סתם שאסור לחזור בו. ונפקא מינה שאם בא והחזיק בהפקר וזה בו שהרי הנעלים היה אסור להם לחזור. ונפקא מינה נמי שאם ההפקר דבר דלא שייך ביה הפקעה מתרומה ומעשר דלא שייך ביה טעמא דמפני הרמזין אפי' מיזש הראשון הוי הפקר ואין יכול לחזור בו אלא אפי' כחבורת וזיה מן ההפקר כשאר כל

[ג] אף על פי שאינו נדר הרי הוא כמו נדר וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יג וכן האומר לאשתי וכו'. רש"י פ' ואלו מותרין האומר לאשמו הרי את עלי כאימא וכו' ורמיהיה הרי את עלי כבשר אימא כבשר אחומי כערלה וכלא הכרם לא אמר כלום ומתקן דברא הא בנ"ח הא שם הארץ:

יד ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יג וכן האומר לאשתי וכו'. רש"י פ' ואלו מותרין האומר לאשמו הרי את עלי כאימא וכו' ורמיהיה הרי את עלי כבשר אימא כבשר אחומי כערלה וכלא הכרם לא אמר כלום ומתקן דברא הא בנ"ח הא שם הארץ:

יד ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יג וכן האומר לאשתי וכו'. רש"י פ' ואלו מותרין האומר לאשמו הרי את עלי כאימא וכו' ורמיהיה הרי את עלי כבשר אימא כבשר אחומי כערלה וכלא הכרם לא אמר כלום ומתקן דברא הא בנ"ח הא שם הארץ:

יד ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יג וכן האומר לאשתי וכו'. רש"י פ' ואלו מותרין האומר לאשמו הרי את עלי כאימא וכו' ורמיהיה הרי את עלי כבשר אימא כבשר אחומי כערלה וכלא הכרם לא אמר כלום ומתקן דברא הא בנ"ח הא שם הארץ:

יד ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

יב הנודר בחרם ואמר לא נדרתי וכו'. שם במשנה ומסכים בה על כלם אין נשאלין ואם נשאלו עונשין אותם ומחמירין עליהם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם ובגמרא מוקמינן לה שם הארץ:

סוגיית הדף

צב

בית חדש

חשן משפט רעג הל' זכייה מהפקר ובנכסי הגר

בית יוסף

רעג (ג) כתב הרמב"ם ההפקר הרי הוא כנדר ואסור לחזור בו. פירוש שחזור ואמל' אני חוזר מדעתי כיון שלא עשיתי קנין אלא הרי הוא כנדר דכתיב ו לא יחל דברו (מנזכר ל ג). ואף על פי שהוא עצמו יכול לזכות בהן וזהו מדין הפקר אכל לא מתורת חזרה:

רעג (ד) וי"ש ומהו הפקר שיאמר נכסי אלו יהיו הפקר אכלי וכו'. דנראה מלשון זה דנכלא אמר אף על פי שהשליך כיון ברשות הרבים לא היה הפקר לטעמיה אלא שכתב כן בפרק י"א מהלכות גזילה (ה"ה) והבאתי לשון נסיון רס"א. אלא דקשיא עליה מהא דקאמר ריש פרק אלו מציאות (כ"מ כה). נמנענא דפי דפי עסקינן ד קצ בצרעא אמות דנפיש טירחיהו לא טרם אינש ולא הדר אלא וסקיל להו אפקורי מפקיר להו וכו' ומו קאמר התם (כ"ה): הכא נמנענא דפי דפי עסקינן דאצידה מדעת היא אלא דנבטחמא נמי אמרינן דמפקיר להו. ואפשר דאני התם דכיון דנטל לאמר דישא את העיקר ונותרו אלו ולא נטלן גלי דעמיה דלא חשיב ליה אי נמי נפיש טירחיהו לקצנן, ותשוב כאלו אמר נפירוש שיהיו הפקר לכל דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שהפקירן, אכל בעלמא נבטחמא לא היה הפקר אלא אם כן מפרש דליהו הפקר. ועיין נמה שכתבתי בסיון רס"א נסיעמא דשמיא:

הלכות זכייה מהפקר ובנכסי הגר

סימן רעג

פרטי רחמי דינים המבוארים בזה הסימן

א(א) [[ב]] המפקיר לעניים ולא לעשירים אינו הפקר: [[ב]] הפקירו בינו לבין עצמו היה הפקר ועיין לקמן בסימן זה: [[ג]] ההפקר הרי הוא כנדר ואסור לחזור בו: [[ד]] מהו ההפקר: [[ה]] כל הקודם בהפקר זכה אפילו זה שהפקירו: [[ו]] הפקיר עבדים גדולים או קטנים: [[ז]] אמר דבר זה הפקר וזה או שאמר וזה כמו זה או וגם זה: [[ח]] הפקר לא יהא בפחות מג': [[ט]] דבר של הפקר ובא אחר וישב אצלו לשמור והביט בו שלא יטלנו אחר: [[י]] איהו דבר מופקר ועומד: [[יא]] אין אדם רשאי לפרוש מצודה בשדה חבירו: [[יב]] אם פירש מצודה בשדה חבירו וצד אם קנה: [[יג]] רגיס שקפצו לתוך הספינה קנאם בעל הספינה: [[יד]] מי שפירש מצודה וצד חיה ועופות ורגיס ובא אחר וגטלם ממנו: [[טו]] שחליים הגדלים בשדה פשטן אם מותרים משום הפקר: [[טז]] שדה שיש בו כלאים הרי הוא הפקר:

א(ב) א כל דבר של הפקר כל הקודם בו זכה בו לא שנא היו לו בעלים והפקירוהו לא שנא דבר שהוא מופקר ועומד: [[ג]] ה והוא שיפקירונו בעליו הפקר גמור אבל אם אינו מפקירו אלא לעניים ולא לעשירים לא היה הפקר: [[ג]] ב כתב הרמב"ם ז"ל ההפקר הרי הוא כנדר ואסור לחזור בו: [[ד]] ג ומהו הפקר שיאמר נכסי אלו יהיו הפקר לכל בין מטלטלי בין מקרקעי:

שהפקירן, אכל בעלמא נבטחמא לא היה הפקר אלא אם כן מפרש דליהו הפקר. ועיין נמה שכתבתי בסיון רס"א נסיעמא דשמיא:

פרישה

הרמב"ם (שם ה"ה) ה"ג שאין הספנין הולכין מט' צאטו זמן. וכן הוא בשלמן ערוך (פ"ה) ור"ל דנמנא פריך פשיטא. לא נראה דנכסן מרתקין חד אשלא ונמנא מרי אשלי ואולי דיומי נסן למקום פשרי. ופירש רש"י שצנפן שהנדר גדול מהפסדת שלנים וגשמים אין ממרחקים משפת הנהר אלא מלוא חבל אחד ונמנא שהמים חסרים והספינה אכל השפה גושמת רגילין להמרחק לתוך עומת המים מרי אשלי:

רעג (ג) והוא שיפקירונו בעליו הפקר גמור כו'. משנה הוא בפרק ו' דפילא: לא היה הפקר. פירוש ולא זכו בו העניים לא עשו כלום (כדמוכח בפרק אלו מציאות נעוצה דרבי ישמעאל נרבי יוסף) וגם חייב נמנענא: [[ג]] ב כתב הרמב"ם ההפקר הרי הוא כנדר כו'. וז"ל הרמב"ם פרק ג' דנדרים דין י"ד ההפקר אף על פי שאני נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור בו. ומקור דבריו הוא מפרק קמא דנדרים דף ו' ע"א דשם אצטעל ליה אם ט' י' לנדרה אם אמר דינר זה לנדרה חנה, מי ממלא לומר הרי י' לנדרה י' י' להפקר אם אמר דבר זה להפקר חנה, מי

דרישה

רעג (ג) כתב הרמב"ם ההפקר הרי הוא כנדר ואסור לחזור בו. כן כתב בפרק ב' דהלכות נדרים דין י"ד וכבר כתבתי בפרישה דהאי לישנא משמע דוקא איסור יש בדבר אם חזר בו הא אם חזר בו מהני חזרתו דשוב לא מצי אינך לזכות בו אפילו בחזקה או משיכה גמורה וכן מוכח מהא דמסיק הרמב"ם וכתב שם בדין י"ז ז"ל המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם כל ג' ימים יכול לחזור בו אחר ג' ימים אינו יכול לחזור בו אלא אם כן קדם וזכה בה הרי הוא כנדר וזהו מן ההפקר בין הוא בין אחר האומר שדה זו מופקרת ליום אחד לשבת אחת לחודש אחד לשנה אחת

הגהות והערות

השליך. ונפקא מיניה בזה לפי מ"ש פתחי תשובה אות ב בשם שו"ת צ"צ דדוקא קתני "שהקילו ממשאח", שכבר השליך זה הוהב או אין צורך זה להשליך אלא מאה ליטרין של ברזל, אבל לבחזילה יכול זה של זהב לכוף לאידך ששליך מאחיים של ברזל זה ישלם לו מאה ליטרין של ברזל מתוך הוהב. ועי' מ"ש בענין זה: [[מט]] ברמב"ם לפנינו הגירסא "שאין הספינות הולכות בו" וכו': **רעג א** כן הובא לשון המשנה בגמרא (כ"מ ל:) "הפקר" בפ"א, אולם לפנינו במשנה איתא "הבקר" כבבית, ופירושו כמו הפקר, דביתא ופ"א מתחלפין. תרי"ט שם. ועיין תוספות חולין נט ע"ב סו"ה והרי ורא"ש שם (פ"ג סימן נז). ועיין תוספות אנשי שם במשנה שם, ובעדות פ"ד מ"ג ומפרשי המשניות

(קל) עיי"ש: ואין ללקדק דמה בכך שיאמר גלילה דחמימיה ודלא דחמימיה הלא אחר הביטול מנגיעו וזכור חוכה זו ויקיים מצוה שריפה במחצן שלו דהא ודאי יש לומר דאין כאן הוכחה שרובה לזכות זו דמה שמנגיעו אינו אלא כדי שלא יסגר לחמו ומה שנתבאר למעלה (ד"ה ובאמת) דאמר שחזר חוכה זו אינו אלא צפת ששייר למאכלו וכמו שפירשתי למעלה דצפה ודאי ידוע לכל שחזר חוכה זו שנטולו ואוכלו וזה דבר פשוט הוא. והב"י כתב שטעמו של ה"ר פרץ דגלילה הוא

משייר חמץ שיאכל מחור ואם כן היאך יאמר שהוא מצטל גם החמץ ששראה ואטו רואין אותו שאינו מצטלו אבל משמרו יפה אבל ביום שאינו משייר לעצמו שום חמץ שיך שפיר לומר שגם החמץ שראה הוא מצטל וכן כתב רבינו ירוחם עד כאן לשונו: וי"י נראה דרבינו ירוחם לא כתב כן אלא לפי נוסח ה"ר"ף שאומרים ודלא ידענא ליה גס בכל זו (ס' מח ו' פ"ג) כתוב בדברי ה"ר ירוחם לפי הנוסחאות ודלא ידענא ליה עיין שם אבל לפי הנוסח של ה"ר פרץ שאינו אומר כי אם דלא חזימיה ודלא בערמיה אם כן אף החמץ שמשייר גלילה למאכלו הוא בכלל היטול דלעיל וכן מבואר בסמ"ק (שם) שכתב

שאלו בכלל ביטול הלידה וגם מי שאינו קונה להם חור חוכה בלחם שביטול והשחא לפי דעת ה"ר פרץ כפי מה שפירש בו ה"י לא היה בכלל הביטול ומאי חור חוכה זו אלא ודאי דגם אותו חמץ שמשייר בגילוי למאכלו הוא בכלל אלא שחור חוכה זו ומה שאין לומר דחממיה הוא מפני החמץ שמאלו בבדיקתו שאין חור חוכה זו אלא מזניעו לשרפו וזו צריך להזהר שלא יהא בכלל הביטול כדי לקיים מצוות שריפה בחמץ שלו ודו"ק: **וההנהגה הנכון** כמו שכתוב בהגהת סמ"ק (ס"ז ע"א) זה לשונו ונכון לעשות שמד שאלו אדם וצמי ביטול בארבע שעות שירדוף את החמץ מיד ויבטלנו עכ"ל וטעמו שמה יסבך מלשרפו עד שעה שישיית ואז אין צורך לטבול ולכן ישרוף בשעה ידועה ואז יש צורך לטבול: **בתרוב** בחומות הדשן (ח"ט) סימן קל"ד ליישב המנהג ונוסחאות הקדמונים שלא כתוב בהן אלא כל חמירא לחוד גם ה"י פסק בן בשולמן ערוך (פ"ג) וכן הוא הנוסח בדרשות מהר"י ווייל (שם) אכן במהר"ל (ה"י) בדיקת חמץ ע"מ' לט' ס"ו) כתב כל חמירא וכל חמיעא וכן המנהג וכן נראה עיקר ואף בחומות הדשן כתב בסוף התשובה לא לרחות דברי מהר"ם בנאי אלא ליישב המנהג ונוסחאות הקדמונים גם באגודה (פ"א ס"ו) וכלל בו (שם) כתוב כל חמירא וחמיעא וכבד באגודה דלא חממיה ודלא חממיה ליבטל וכו' ולא כתוב שם ודלא ביערמיה ונראה שהוא טעות סופר שהרי בכל הנוסחאות כתוב ודלא ביערמיה ועוד דלא חממיה היינו דלא חממיה ואין צורך בשיניהם ואפשר הטעם לומר דלא חממיה בשעת הבדיקה אף על גב דחממיה מקודם ודלא חממיה מעולם וזהו כאלו אמר ולא ידענא ליה כמ"ש למעלה (פ"ג) אלא הנוסח שיאמר בפירוש ודלא ידענא ליה ואין צורך לומר דלא חממיה: **עוד** כתב באגודה וליהוי הפקר כעפרא דחמירא וישאר נוסחאי המחזירים לא כתוב הפקר גם כן ולא כתוב כי אם כעפרא ותו לא וכבר נתבאר הכל למעלה (שם) בס"ל. ומצואר שם בחומות הדשן דבשאר לשונות צריך להזכיר החמץ והשאר לא להזכיר אפילו לאותן דקבצו ליה דכלשון כל חמירא לחוד קני בשאר לשונות מזה:

וַיִּשְׁלַחוּ יְבוּדָה וְצִבְיָה. כֵּן כָּתוּב הַרְבֵּה הַמְגִיד בְּרִישׁ פֶּרֶק ד' בְּשֵׁם בַּעַל הַעֵיטוּר וְכֵן פֶּסֶק צִדֵּה לַדֶּרֶךְ (מַמְזֵד ד' כָּלָא ג' פ"ד) וְחַה לְשׁוֹן הַכֵּל בּו (שֵׁם ע"ד) הַקְרִימוּ כָל הַחֲכָמִים שְׂאִינוּ יֹכֹל לִבְטֹל אִם לֹא בְשִׁלּוּחַ בַּעַל הַחֲמֹץ וְהַהֲרִי"ל (שֵׁם) כָּתוּב צִרְיָן שְׂאִמֵּר חֲמֵזוֹ שֶׁל פְּלוּנִי רָאוּן יֵהָ בַּעַל וְכו' וּמִצִּדּוֹ בְּהִגָּתָה שְׁלָחַן עֵרוֹךְ (פֶּס' ד') גַּם הִבִּי' כָּתוּב בְּשִׁלְחַן עֵרוֹךְ בְּפִשְׁטוּת שְׁלִיחַ יֹכֹל לִבְטֹל. וְלַעֲנֵד"ד נִרְאִין דְּבָרֵי הַחֲסִידִין: וְזֶה לְשׁוֹן הָר"ן (ג: סוֹף דִּיעוּר רֵאשׁוֹן) וְכָתוּב בַּעַל הַעֵיטוּר דִּמְסַבְרָא דְשְׁלִיחַ מִבְּטֵל דְּגִבֵּי הַפֶּהרֶה וְגִבֵּי הַשׁוֹאֵל אִתּוֹ פֶּרְסוֹ הוּא דְפִלְגִי בֵּה מִנְחֵי בְּפֶרֶק הַשׁוֹאֵל (בִּי"מ י"ו.) אִי שְׁלֹמֹה שֶׁל אִדָּם כְּמוֹתוֹ מִשּׁוֹם דְּבִשְׁוֹאֵל כְּתוּב (שְׁמוֹת כ"ג י"ד) בַּעֲלִיו וְבַהֲפִרָּה כְּתוּב (בַּמִּדְבָּר י"ד) אִישׁה יִקְרְמוּ הָא בַּעֲלָמָה דְּכוּלִי עֲלֵמָה מוֹדוֹ דְשְׁלֹמֹה שֶׁל אִדָּם כְּמוֹתוֹ וְאַחֲרֵים חוֹלָקִים כִּיּוֹן דִּיעִטּוֹל מִתּוֹרַת הַפֶּקֶר נִגְעוּ בֵּיה וְכִמְוֹ שִׁכְחִיתִי לִמְעַלְמֵה (ר"ן א. ד"ה וּמִהוּ) שְׁלִיחַ וְדִאי לֹא מִנִּי מִבְּטֵל שְׁהִרִי אִם אָמַר אִדָּם לִתְבִּירוֹ הַפֶּקֶר אִתָּה נִכְסֵי אִין בְּכָךְ כְּלוֹם עַד כֵּאֵן לְשׁוֹן הָר"ן וְהֵנָּה מִסְקִידוֹ לְשׁוֹן הָר"ן מִשְׁמַע שְׁדַעְתָּה כְּדַבְרֵי הַחוֹלָקִים עַל בַּעַל הַעֵיטוּר שְׁהִרִי כָּתוּב דְּבָרֵיהֶם בְּמִסְקָא וְשִׁחְקוֹ עֲלֵיו בְּטוֹב וְעָשׂוֹם וְלֹא כָּתוּב שׁוֹם דְּהִיָּה עַל דְּבָרֵיהֶם וְאִילוּ בַּעַל הַעֵיטוּר גּוֹסִיָּה לֹא אָמַר אִלָּא הִלֵּכְהָ אֲבָל לֹא לִמְשַׁע וְלֹא לִמְשַׁע וְכֵן מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן שְׁכָתָה מִמְסַבְרָא דְשְׁלִיחַ מִבְּטֵל וְכו' וְאִפְשָׁר נִמִּי אִי הוּא שְׁמַע הוּא הַדֵּר בִּיה: וַיְבַדֵּר נִרְחָא דְבַעַל הַעֵיטוּר לֹא כָּתוּב מִבְּטֵל אִלָּא מִפְּנֵי הַשׁוֹאֵל סוֹבֵר דִּיעִטּוֹל לֹא מִטַּעַם הַפֶּקֶר הוּא כְּרַשִּׁי" (ד' ד"ה בְּעִטּוֹל בַּעֲלָמָה) וְרַמְבַּ"ם (שׁו"מ פ"ג ה"צ) אֲבָל לַעֲרַם שְׂאֵר גְּאוּנִים (ד' מוֹדֵה מִדְּלוּרִי"תֵּה)

דרכי משה

(ה) **כתב מהיר"ל** (סס) כשמבטל ע"י שליח יעמוד אצלו ובתשובות מה"ד ישראל ברין דהשליח צריך לומר בהדיא חמצו של פלוני יהא בטל:

פרישה

(ג) שלוחו יכול וכו'. עיין נדרישה:

דרישה

[ג] שְׁלוּחֵי יִבּוֹל **פְּבַי**. חֵזֶל הָרָן אַע"ג דְּבִיטוּל מִדֵּין הַפֶּקֶר נִגְעוּ בֹּ וְהָאֹמֶר לַחֲבִירוֹ הַפֶּקֶר אֶת נִכְסֵי אֵין בִּכְךָ כְּלוֹם מִכָּל מָקוֹם יִכּוֹל לִבְטֹל עַ"י שְׁלִיחַ דְּכִיּוֹן דְּחִמָּץ אִינוּ בִּרְשׁוֹתָּהּ שֶׁל אָדָם אֲלֵא שֶׁעֲשָׂאֵר הַכְּתוּב כֹּאֲלוֹ הוּא בִּרְשׁוֹתָּהּ בְּגִילּוֹי דַּעְתִּיהָ דְּלֹא נִיחָא לִיהָ דְּלֵהוּי לִיהָ זְכוּתָא בְּגוּזָה סָגִי, וְעֵינֵן עוֹד בְּבִי שְׁהִיבֵא דְּבִרֵּי הָרָן:

הגהות והערות

ט] הרי"ב"א ו ע"ב סוף ד"ה אמר הביא דעה זו בשם הרא"ה ועיי' במאירי ז ע"א ד"ה תקנו ובהגהות הר"י קליין זצ"ל שם:

הלכות פריקה וטעינה סימן רעב – רעג

שבו

קצות החושן

קצות החושן

רעג (א) הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור בו. והוא לשון הרמז"ס פ"ב מנדרים [ה"ד], וכ"כ בטור [ס"ג]. ועיין (ב"י) [ב"ת] שכתב ו"ל כתב הרמז"ס ההפקר הרי הוא כנדר ואסור לחזור בו, פי' שיחזור ואמנר אני חוזר מדיבורי כיון שלא עשיתי

קנין, אלא הרי הוא כנדר דכתיב ביה לא יחל דברו, ואע"פ שהוא ענינו יכול לזכות בו זהו מדין הפקר אכל לא מתורת חזרה עכ"ל.

והנה מסופקני לפי מה שמבאר דהא דאסור לחזור אינו אלא משום דהוי כמו נדר שאסור לחזור, א"כ נראה דהפקר אינו עושה קנין, דאי עושה קנין מאי ענין נדר לכאן הא תיפוק ליה דכבר יאלה מרשותו, אלא ע"כ נראה דהפקר אינו קנין אלא הא דאינו יכול לחזור בו היינו מתורת איסור כל יחל, וא"כ הפקיר ומת אפשר דהוא של היורשין כיון דאינו אלא משום נדר, והנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיים נדרו וכמבאר בס"י רנ"ב [פ"ב] ברמ"א. והא דאמרו פי' השולת דף מ' [ע"א] המפקיר עבדו ומת אותו העבד אין לו תקנה ולא אמרינן דכי מת פקע הפקרו, היינו משום דהתם כבר זכה העבד בעצמו בעודו חי ואחר שזכה בהפקר ודאי קנין אית ליה בהפקרא, אכל הפקיר ועדיין לא זכה בו שום אדם אפשר דכי מת פקע הפקרו.

אמננ פ"ק דשבת [י"ח ע"ב] כמה שאמרו שם לב"ש דס"ל שציתת כלים נדר ויגית אפקורי מפקיר להו, נראה דהפקר עושה קנין, דאם אינו עושה קנין אלא משום נדרו הוא דאסור לחזור בו

א"כ אכתי שלו הוא ומנווה על שציתת כליו. אלא דלפי מ"ש הרשב"א בחידושי שם דאפקורי מפקיר להו היינו הפקר ב"ד, ע"ש שכתב דלכ ז"ד מתנה עליהן, א"כ יחא דהפקר ב"ד ודאי עושה קנין ויואלה לגמרי מרשות בעלים. אלא דהא דאמרו פי' ר' אליעזר דמילה דף קל"א [ע"ב] גבי ציצית הואיל ובידו להפקירו ופי' רש"י [ד"ה הואיל] דנפיק מרשותיה ותו לא רמי חיוביה עליה ע"ש, א"כ משמע דלגמרי יולאה מרשותו, דאי מטעם נדר אכתי שלו הוא אלא שאסור לחזור בו. ואפשר לומר דנהי דהוי שלו מכל מקום אינו ברשותו כיון דאסור לחזור בו, ודבר שאינו ברשותו נמי חשיב כמו שאינו שלו ופטור מזיזת.

ובזה נראה לענ"ד דה"ל דס"ל לרש"י פ"ק דמזיעה דף י"ב [ע"א ד"ה ורק] גבי מתגלגל דהפקר מדעת חשיב דעת אחרת מקנה וגרים שם אפקריה, ובתוס' [ד"ה ואל] הקשו דהא כיון דאפקריה יאל מרשותו ע"ש, אכל דעת רב יהודה גאון נמי הוא דהפקר מדעת חשיב דעת אחרת מקנה, וכ"כ בנימוקי יוסף שם [ה' ע"ב מדפי הרי"ף], ונראה דכיון דהפקר אינו יולא מרשותו אלא שאסור לחזור בו וא"כ

ב"ז רשאים החמרים להתנות ביניהם כל מי שתאבד ממנו חמור מבני השיירא מעמידים לו חמור אחרת ואם פשע הוא ואבדה אין חייבין להעמיד לו אבדה חמורה ואמר תנו לי דמיה ואיני רוצה ליקח חמור והריני שומר עמכם אין שומעין לו אלא מעמידין לו חמור אחרת כדי שיודרו עצמו וישמור בהמתו ואפילו היתה לו בהמה אחרת בשיירא שיותר מוסר נפשו לשמור על שנים.

י"ז ספינה שהיתה מהלכת בים ועמד עליה נחשול לטובעה והקילו ממשהא מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון (וע"ל שא"ס"א) ואל ישנו ממנהג הספנים.

י"ח רשאים הספנים להתנות ביניהם כל מי שתאבד לו ספינה מעמידים לו ספינה אחרת פשע בה ואבדה או שפירש למקום שאין הולכין בו באותו זמן אין חייבין להעמיד לו.

הלכות הפקר ונכסי הגר

סימן רעג

דין הזוכה מן ההפקר והפקר כיצד וכמה

ובו י"ח סעיפים

א כל דבר של הפקר כל הקודם בו זכה בין שהוא דבר מופקר ועומד בין שהיו לו בעלים והפקירוהו.

ב ההפקר אע"פ שאינו נדר (א) הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור בו.

הזוכה בו מיד בעלים הוא זוכה, כמו נודר לעניים דהעניים הזוכים בו מיד בעלים המה זוכין חשיבא דעת אחרת מקנה אע"ג דהנדר כבר נעשה. ואפשר לומר נמי מה"ט שטת רש"י [פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא] דביטול בחמץ משום דכתיב תשציתו, ובתוס' [שם ד"ה

מדאורייתא] כתבו משום הפקר דכתיב לך שלך כו' אכל אתה רואה של אחרים ע"ש ריש פסחים, וכיון דהפקר אכתי של הבעלים אלא דרביע עליה האיסור כל יחל, וא"כ אכתי שלו הוא ולא הוי של אחרים, ואע"ג דכתבו דעכ"פ דבר שאינו ברשותו מיקרי, חמץ עשאו הכתוב כאלו ברשותו, דהא אמרו שני דברים אינו ברשותו חמץ וזכר, ומש"ה כתב רש"י משום תשציתו.

אמננ מה נעשה שלא מלאתי מקור הדין מאין יאל להם דהפקר הוא משום נדר, וכל הפוסקים ראשונים גם אחרונים הלכו אחרי דברי הרמז"ס בזה ולא ידענו איז מקור הדבר הזה. והנה שם בפ"ב מנדרים כתב (הרב המגיד) [הכסף משנה] שהוא פשוט ס"פ אין בין המודר, וכן רמזו עליו במגדול עוז ובהגהת מיימוני ע"ש, ואנחנו לא נדע משם ראייה לזה אלא להא שכתב הרמז"ס שם ואפי' זה שהפקיר דינו בו כדין כל אדם, אכל כמה שכתב הרמז"ס דהפקר הוא כנדר ואסור לחזור בו לא נמצא שם מזה.

והנה ראיתי בצ"י א"ח סי' תל"ד במ"ש הר"ן [פסחים ג' ע"ב מדפי הרי"ף] דשלוחו אינו יכול לבטל, דכיון דביטול מתורת הפקר שלית לא מצי לבטל, שהרי אם אמר אדם

לחצירו הפקר אתה נכסי אין בך כלום, וכתב עלה הב"י בטעמא דהפקר ליתיה ע"י שלית דהיינו משום דהפקר מתורת נדר דמוכח פ"ק דנדרים וכדכתב הרמז"ס בה"י נדרים, וכיון דדין נדר יש לו מש"ה לא מהי שליחות, שהאומר לחצירו קבל עליך נדר זה בשליחותי שאחא אסור בו אינו כלום עכ"ל. ונראה מדבריו דהא דהפקר מתורת נדר מקומו הוא בפ"ק דנדרים, והיינו מדאמרינן פ"ק דנדרים שם דף ו' [ע"א] יש יד להפקר או דלמא אין יד להפקר, [היינו דקדק וכו'] או דלמא דקדק לא חזיא] אלא לעניים אכל הפקר בין לעניים בין לעשירים, ומדאמרינן הפקר היינו דקדק אלמא דהוא מתורת נדר. אלא דבעיני יפלא דא"כ ה"ל (להרב המגיד) [לכסף משנה] ומגדל עוז והגהת מיימוני להראות מקום זה, ועוד דכיון דאציעאל להו בש"ס יש יד להפקר ועלמא בחיקו וע"ש בר"ן [סד"ה ולעין הלכה] דכתב ספיקא לקולא, א"כ מוכח דאינו מתורת נדר ודקדק, דאי מתורת נדר ודקדק ודאי יש יד לנדר ודקדק, והיכי כתבו כולם בפשיטות דהפקר מתורת נדר, וכן דהיא גופה מספקא בש"ס אם הוא מתורת דקדק או לא וי"ע ועיין (דרישה) [פרישה]:

סימן קנב

ב"ה יום ג' אחריו בונה ירושלים לפ"ק סאכטשאב.

שלום לכבוד אהובי ידיד נפשי הרב הגאון המובהק
המפורסם נר ישראל עה"י בקש"ת מו"ה שניאור זלמן
שליט"א.

מה שהעיר כמ"ה בספרו [מורת חסד] (סי' מ"ד) נדברי
ירושלמי [פסחים כג.] גבי כיצד מפרשין חלה בטומאה
שהקשה יפקירנה ותירך דאין אדם מפקיר דבר שאינה שלו והיינו
דאף דטובת הנאה ממון אינו רק לענין כל יראה דאף על גורם
לממון עובר. וקשה דהמינח לטעמא דטובת הנאה אף לטעמא
דהואיל קשה דמ"מ לאחר ההפקר אויל טעמא דהואיל שאם ישאל
הוא שלו גמור למפרע וחל ההפקר:

וה"ל דהנה הרמב"ם כתב [גדלים פ"ג ה"ד] דהפקר אעפ"י
שאינו נדר הוא כמו נדר שאסור לחזור בו. וזכרנו להבין
מ"מ אם חזר בו יועיל שהרי הרמב"ם פסק כאב"י דאי עבד מהני
כמבואר נדבריו בכמה מקומות וכבר ציאר הנוצ"י [מהד"ת סי'
קכ"ט ד"ה ראשונה] שיטת הרמב"ם כן. וז"ל כיון שאסור לחזור בו
שוב אין לו בו שום זכות כמו איסורי הנאה. ואף אם חזר ונתבטל
ההפקר מ"מ כבר נפקעה זכותו. ועוד ז"ל דלמה לא יוכל לשאול
ע"ז שיוכל לחזור בו דע"כ האיסור משום לא יחל וכ"כ הבי"י (סי'
רע"ג) ועי"ש בקנה"ת. וא"כ הא אחרים מוחלין לו:

ואפשר לומר עפ"י דברי הרדב"ז (חלק א' סי' קל"ד) נזודר
לעני אף שיוכל לשאול מ"מ חכם הממיר הפסיד
לעניים. ומלשונו "לעניים" משמע דאפי' נדר לעניים סתם לא לעני
זה אסור להמיר לו. וי"ל דה"ה הפקר שהוא לעניים ולעשירים.
שהרי בפרק שנים אוחזין [י.] קרי להמגביה מציאה חופס לבע"ח
במקום שחז לאחרים. וטעם חופס לבע"ח כתב הפני"י [כמוצות
פד:] משום אין שליח לדבר עבירה. ה"ה שאסור להמיר דהוי חז
להעולם. ושאיני הקדש שהוא לרחמנא ורחמנא אמר להמיר. וכיון
שכן לא ימצא מחירין. ואף אם חכם אחד המיר לו מ"מ קודם
שאלה לא היתה לו זה זכות של כלום שבוודאי לא ימצא מחירין
והוא כמו אצידה שנפלה לים שממילא נעשתה הפקר:

וה"ל זה י"ל נז"ד שחילה קרא עליו שם חלה ואח"כ הפקיר
דבלא שאלה לא חל ההפקר רק ע"י שהמיר לו החכם
החלה חל ההפקר. וכיון דע"י החכם חל ההפקר שוב מותר להחכם
הזה להמיר גם ההפקר ולא מקרי חז לאחרים דמה דעבד שקיל.
ודומה למצא צור מגולה וכיסה אותה ושוב חזר וגילהו דאינו חייב
כלום כדאיתא ב"ק (כ"ט:). וכיון שמותר להשאל לו לא פקעה
זכותו ושייך הואיל ומתשיל על תרומתו ועל הפקרו:

דברי ידידו דו"ש וש"ת הק' אברהם:

שמי ברכות אצל מ"מ פוטרת ברכת להניח את ש"ר אף דהוי מנזה
אחרת. וע"כ לומר דההפסק הוא גלילה הראשון והחזרתו למקומו.
אלא דאם ה"י מנזה אחת ה"י חסוד הפסק בין מעשה למעשה דלא
איכפת לן זה אצל השתא דשמי מנזות הן הוי הפסק בין ברכה
למעשה כמ"ש הרשב"א בחשו' אהא דסת בין מפלה למפלה הציאו
הבי"י (סי' כ"ה) עי"ש. ולהט"ז כשלם קרא עדיין ג' פסוקים דלא
הוי מנזה שלימה מטטרפין השני פסוקים ראשונים עם מה
שקוראין בספר אחר לג' פסוקים והוי מנזה אחת לא חסוד הפסק
דו"ק:

והשתא דאמתינ להכי נ"ל לדחות הראי' מההיא דיומא [ע.].
דהנה שם (ס"ח:) בגמ' אם רצה לקרות בצגדי בוך
קורא ש"מ בגדי ההונה ניתנו ליהנות בהן דילמא שאני קריאה
דלורך עבודה היא ת"ש לא היו ישיבים בצגדי קודם הא מיכל אכלי
דילמא שאני אכילה דלורך עבודה היא. והא דקריאה לורך עבודה
הוא היינו משום דילפינן ממלוואים דאפי' מקרא פרשה מעבד.
והנה בשלהי פסחים (קכ"א.) צריך ברכת הפסח פטר את של זבח
ושם בגמ' משום דזריקה בכלל שפיכה כו'. הרי דמה שהעבודות
מחולקות או אינן מחולקות מועיל לענין אכילתן ואם עבודתן
מחולקות גם אכילתן מחולקות והיינו משום דאכילה לורך עבודה.
וה"ה בקריאה דלורך עבודה כיון דעבודתן מחולקות דעבודת היום
ועבודת המוספין מחולקות וגם שמי מנזות הן ע"כ גם הקריאה
שמי מנזות. רק אם ה"י קורא בספר זה כיון דגלילה עד ובעשור
לא הוי הפסק כיון דלורך קריאה היא כמו הוצאת של ראש מהמיק
וברכה ראשונה פטרו כיון דנוסח הברכה אחד הוא ודומה
למפילין כו"ל. אצל אם יקרא בספר אחר שיהי' הפסק ושמי מנזות
הן משום דקריאת עבודת היום וקריאת מוספין שמי מנזות הן
ינטרן לדרך שנית. אצל בקריאה של גבולין הכל מנזה אחת
הקריאה בס"מ מה לי בזה או בזה. ומכ"ש לדעת הרמב"ם בחשו'
שסומכין עליו דדיעבד שאין מנזה כלל הקריאה בספר רק הקריאה
לכד [עי' מג"א סי' קמ"ג ס"ק ד'] שאין חילוק ספרים גורם
חילוק המנזות:

ולפ"י נדחה נמי ראיית הט"ז דאין להוציא אחרת בצגדי
משום כבוד ציבור וכההיא דיומא. ולפ"י יש לחלק
דהם הקריאה מוטלת על כה"ג לכד וכדילפינן ממלוואים ומה"ט
קורא כה"ג את כולה ע"כ צריך לחוש על כבוד ציבור משא"כ הכא
שהיא חובת ציבור אין לציבור לחוש על כבודם (ומכ"ש לשיטת
הרמב"ם בחיבורו שאין כבוד ציבור א"כ גם להיפוך אם יקרא
בספר זה אין כבוד ציבור ובההיא דיומא שאני שאינה חובת ציבור
ואינה נגד כבוד ציבור אם יקרא בע"פ). וע"כ מן הדין לעולם
מוציאין אחרת וגומרים בכשר רק במקום שאפשר להפסיק פוסקין.
ועוד לחוש לדברי המרדכי. אצל בענין אחר אין לזוז מפסק המחזר
ופסק הרמ"א. עכ"ל שם:

דברי בנך הר"ש הק' אברהם:

דהפקר לא מיקרי שלך, ואין אדם יוצא ידי חובתו בלולב של הפקר, אם אין דעתו לזכות בהם לא מיקרי לכם, ולא אמרינן הואיל ואי בעי זכי ביה, דכיון דלאחריני לא מיקרי לכם גם לבעלים הראשונים לא מיקרי לכם, דהרי נפיק מרשותו לגמרי ואין לו בו שום אחיזה טפי מאחר. אפי' אי אמרינן במקדיש הואיל ואי בעי פודה, יש לומר משום דבעליו קודם לפדות מאחר, אבל לענין הפקר אין חילוק. ובקצה"ח רס"י רע"ג כ' בזה דברים שאינם ראויים לגאון כמותו, וכבר השבתי עליהם בתשובה אחרת^א, ועיקר קושייתו כיון שאינו אלא נדר אם כן אם מת אין בניו צריכים לקיים נדרו. דבר בטל הוא, הרי כבר קיים נדרו ובדיבור בעלמא הריני מפקיר כבר נתקיים הנדר, כאומר קונם ככרי על כל העולם הרי כבר נתקיים הנדר הרי הוא קונם, ואם הוא חוזר ונהנה ממנו עובר על כל יחל, הכי נמי בהפקר, אם לא שחוזר וזוכה בו מטעם זכיה כאיניש אחריני. ולא דמי לאומר הריני מקבל עלי ליתן כך לעניים ומת שאין בניו מתחייבים לקיים נדרו, מפני שלא נתקיים הנדר ולא חל על נכסים ידועים, אלא אקרקפתא דידי' להפריש המעות, וכל זמן שלא קיים הוא נדרו אין על הבנים לקיים, אבל כשהפקיר כבר הם מופקרים וכבר נתקיים הנדר ומה לבניו עם הנכסים עוד:

ומ"ש מעלתו שבדבריו נתיישב לו קושית אהל דוד, שהקשה למאי דאמרינן פראד"מ [קל"א ע"ב] ולר"א ציצית אין דוחין שבת הואיל ובידו להפקירן, אם כן אמאי פסח דוחה שבת הא בידו להפקיר נכסיו ולא יהי' לו, לפי מה שכתב תוס' ריש פסחים [ג' ע"ב ד"ה מאליה] מי שאין לו קרקע פטור מפסח. קושיא זו אינה צריכה לפנים, וכבר כתבתי לו וצ"ל בחייו^א. הנה כמה שכ' לפנינו אין בו ריח קושיא, התורה אמרה פסח ידחה שבת, והוא מקשה קושיא לאלקינו^ד. אך הקושיא להיפוך נילף ציצית ומזוזה מפסח דאף על פי דיכול להפקירן אפי' הכי דוחה שבת. ולק"מ גם זה דהא לרבי

אליעזר קיימין ואיהו אית ליה בעירוכין כ"ח ע"א אין להחרים כל נכסיו, וכן פסק רמב"ם [ה' ערכין פ"ו ה"ב]. ובשלמא מאי דאמרינן בעלמא [בברכות מ"ז ע"א] אי בעי מפקיר נכסי' וחזי ליה, א"ש דמפקיר עד פחות ממאתים זוז והוה עני וחזי ליה, אבל להפקיר כל קרקעותיו מבלי השאיר לו שריד אסור^ה, ואם כן ע"כ [צריך] לעלות לרגל וחייב בפסח:

וליישב קושית טורי אבן מאי טעמא לא הפקיר רב מרי בר רחל את בהמותיו כדרך שמבטלים חמץ. הנה עיין תוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא וכו', ומה שחתר פני יהושע ליישב דברי רש"י, וז"ל רמב"ם פ"ב מחמץ ומצה [ה"ב], שיבטלו בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים אל לבו שאין ברשותו חמץ כלל, ולשון ספרי [פר' ראה ט"ז ד'] לא יראה לך, בטל בלבך, ומבואר אצלנו^ה היות כי הפקר משמיטה או מפאה [ילפינן], עיין היטב לשון ר"ש רפ"ו דפאה, ואם כן אין הפקר כ"א דומיא דשמטה ופאה, והיינו שיוציאנו מביתו או לכל הפחות יהי' פתח פתוח ומופקר לכל הרוצה ליכנס ויטול, ולרמב"ם פ"ב דנדרים הל' י"ו צריך גם כן שיהי' עכ"פ אחד אצלו כשהפקירו כדי שיוכל לזכות בו דאל"ה לא הוה הפקר, ועסמ"ע סי' רע"ג סק"א, והכלל כל שסתמא מופקר כמו סופי תאנים בפסחים ו' ע"ב ע"כ צריך שיעשה מעשה שיהיה משומר, מה שאין כן כל שסתמא משומר צריך להפקירו ממש, וצ"ל הא דאמרינן פ"ק דשבת י"ח ע"ב דמפקיר להו אפקורי, היינו הפקר ב"ד, אפקעתא דידהו שאני, וכמה שכ' גם קצה"ח רס"י רע"ג, ולפי זה בחמץ כשהוא מבטל מדינא הרי הוא בביתו וברשותו ואין איש עמו רק מחשבו בנפשו כעפר כאלו אינו ואין יהי' זה הפקר, וכבר עמד בזה מהר"ק שורש קמ"ב, ולהפקר כזה כ' רש"י תשכיתו השבתה בלב סגי מה שאינו מועיל במקום אחר וכמה שכ' מהר"ק שם, ופני יהושע לא ראה זה. והתוס' נ"ל סבירא להו הכא כיון שאינו ברשות של אדם ואפקעתא דמלכא

על ר"א ולענין מכשירין, דמ"ט מכשירי פסח דוחין שבת לרבי אליעזר, (וכך אמנם מובאת הק' בשו"ת או"ח הנ"ל ד"ה שוב), אבל לעיקר המצוה לומר שלא יעשה המצוה הואיל ובידו להפקיר, אין לנו ללמוד ממכשירין, וע"ע ליקוטי הערות על שו"ת או"ח שם אות י"א.

(ה) כ"כ גם בשו"ת או"ח הנ"ל ד"ה הקשה. ובליקוטי הערות שם אות ח' הובא שרבים הקשו דאין לדמות הפקר לחרם מכמה טעמים, ע"ש.

(ו) ראה להלן סי' שי"ז ד"ה ומה.

(ב) עיין שו"ת או"ח סי' ס"ב ד"ה ועיין ר"ן, וליקוטי הערות שם. וראה עוד חידושי רבי מאיר שמחה ח"ב סי' נ"ג.

(ג) עיין שו"ת או"ח סי' קכ"ד ד"ה שוב.

(ד) שם ד"ה ויש, לא תמה מרן כן, אלא אדרבה הביא אסמכתא שאפשר להקשות כן, "דכה"ג פריך על התורה ס"פ ר' ישמעאל [מנחות ע"ב ע"א] לענין קצירת עומר.

ועל עצם התמיה העירו בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' קכ"ח וסי' ר"א, ובשו"ת שבט סופר חאו"ח סי' מ"ב ד"ה והנה עיקר, שעיקר קושיתו של הגאון רבי דוד דייטש היא רק

קנהו לעצמו. הנה דברי הרמב"ם הללו דהפקר ה"ה כמו נדר שאסור לחזור לו בו, תמוהים מאד, דאיהו שייכות יש בין הפקר לנדר, דלכאורה הרי עיקר יסוד דינא דהפקר הוא מה שמסלק רשותו מהחפץ ומפקירו לכל ועי"ז נפקע הבעלות שלו מהחפץ, וא"כ הרי הוא כמו קנין דשוב אינו יכול לחזור בו, ומה הוא זה שכתב הרמב"ם שאסור לחזור לו בו כמו נדר, וכבר נתקשו בזה גדולי האחרונים והרבה מהם נטו לומר דהפקר הוא מטעם נדר ממש, וגם מרן הב"י ז"ל כתב כן בחו"מ סי' ר"ע ובאו"ח סי' תל"ד, ועיין בקצוה"ח שהאריך בזה.

ואשר נראה לומר בזה, דלכאורה עיקר יסוד דינא דהפקר הוא מה שמסלק רשותו מהחפץ ומפקיע הבעלות שלו ממנו, ועי"ז ממילא הוא דנעשה הפקר לכל, והנה, אם נאמר כן, הרי באמת קשה מה דסברי ב"ש לקמן רפ"ו דהפקר לעניים ולא לעשירים הוי הפקר, ומשמע בב"מ ד' ל' בעובדא דריב"ר דגם לב"ש נעשה הפקר רק לעניים אבל שיזכה בו עשיר לא, וכן כתב להדיא הראב"ד בפ"י למס' עדיות פ"ד מ"ג, יע"ש. והא דאיתא לקמן בירושלמי רפ"ו: א"ר אבון בר"ח הפקר לעניים וזכו בהן עשירים תפלוגתא דר"מ ור' יוסי, ע"ד דר"מ, דאמר כיון שאדם מפקיר דבר יצא מרשותו, הפקירו הפקר; ע"ד דר"י, דאמר אין הפקר יוצא מתחת ידי בעלים אלא בזכיה, אין הפקירו הפקר, — אין הפ"י דלר"מ הוי הפקירו הפקר גם לגבי עשירים, דיכולים לזכות בו, אלא כוונת הירושלמי דלר"מ אם זכו בהן עשירים בגזילה לא נתבטל עי"ז ההפקר לעניים; וכן מדויק לישנא ד"הפקירו" הפקר, היינו מה שהפקיר לעניים הוי הפקר, ונפ"מ דגם ביד העשירים פטור הוא מן המעשרות; אבל לר' יוסי דסבר דאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה, אין הפקירו הפקר כלל, כיון דזכו בהם העשירים בגזילה ולא בא לרשות זוכה נמצא דנתבטל לגמרי הפקירו לעניים ומחויב הוא במעשרות [עיין בביאור הגר"א שם דפ"י דלר"מ הוי הפקר גם לגבי עשירים דיכולים לזכות בו, ודבריו צ"ע]. עכ"פ הרי נתבאר דלב"ש הוי הפקר רק לעניים ולא לעשירים, ואפי' ב"ה לא פליגי אלא משום דילפי משמיטא דבעינן דיפקיר גם לעשירים, אבל בהפקיר לישראל ולא לנכרים, וכן בהפקיר לאנשי אותה העיר ולא לעיר אחרת, גם ב"ה מודים דהוי הפקר אליבא דר' יוחנן בירושלמי שם. וזה באמת קשה, נהי דלעשירים לא הפקיר, מ"מ כיון דיסוד דינא דהפקר הוא מה שמסלק רשותו מהחפץ ומפקיע הבעלות שלו ממנו, א"כ למה לא יוכלו גם העשירים לזכות בו, כיון

דהפקירו לעניים נמצא דהחפץ הוא בלי בעלים והרי הוא הפקר לכל, ומה שייך לומר דלגבי עניים לא הוי בעלים על החפץ ולגבי עשירים אכתי הוי בעלים עליו. וכן קשה מה דאיתא בנדרים ד' מ"ד, דר' יוסי סבר דאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה, וגם רבנן דפליגי עלי' מודים היכא דיש הוכחה דהמפקיר נתכוון לזה, כגון במפקיר לזמן, דכיון שלא רצה להפקירו הפקר עולם אמדינן לדעת' דלא ניחא לי' דליפוק מרשות' עד דאתי לרשות זוכה, כמבואר שם בסוגיא דגם רבנן מודים בזה דלא הוי הפקר עד דאתי ליד זוכה, וזהו מן התורה, כמו שביאר שם הר"ן; וגם מבואר שם, דעד דלא זכה בה בין הוא בין אחר, יכול לחזור בו ומחויב עדיין במעשר עד שיזכה בה אחר או הוא בעצמו בתורת זכיה לא בתורת חזרה. והנה, מדשייך גבי בעלים עצמו זכיה בתורת הפקר, ע"כ דיש על החפץ תורת הפקר, ואפי' עדיין הוא ברשות הבעלים עד דאתי לרשות זוכה, וזה ודאי קשה, דכיון דיסוד דינא דהפקר הוא מה שמסלק רשותו ומפקיע הבעלות שלו מהחפץ, א"כ איך יתכן דיהי' תורת הפקר על החפץ וגם יהי' עדיין ברשותו עד דאתי ליד זוכה, ולכאורה זה תרתי דסתרי.

ומכל זה נראה, דאיכא תרי דיני הפקר: חדא מה שהחפץ הוא בלי בעלים, כגון נכסי מדבר וגר שמת ואין לו יורשין, דממילא נעשה החפץ הפקר לכל, והיינו דין הפקר דממילא; ועוד איכא דין הפקר ע"י הבעלים, ועיקר יסוד דינא דהאי הפקר אינו מחמת סילוק רשותו והפקעת הבעלות שלו מהחפץ, דזה גופא קשה, דאיך יכול להפקיע הבעלות שלו בלי קנין, אלא עיקר יסוד דינא הוא משום דאיכא "חלות תורת הפקר", ועי' אמירתו "יהא זה הפקר" חל על החפץ "תורת הפקר" ונפקע אח"כ הבעלות שלו ע"י הדינים של תורת הפקר שיש על החפץ.

ולפ"ז הרי ניחא כל הקושיות הנ"ל ואתי שפיר מה דב"ש סברי דשייך הפקר לעניים ולא לעשירים, דכיון דהא דהפקר הוי אינו שלו לאו דהוא ממש אינו שלו, אלא דע"י הדינים של חלות תורת הפקר נעשה כאינו שלו, וע"כ שפיר שייך לומר דלגבי עניים דאיכא תורת הפקר לגביהו הוי החפץ אינו שלו, אבל לגבי עשירים עדיין הוא בעלים על החפץ, וכן ניחא מה דסבר ר' יוסי דשייך תורת הפקר על החפץ וגם יהי' עדיין ברשות הבעלים עד דיוזכה בה אחר, דכיון דכל יסוד דינא מה דחל תורת הפקר על החפץ, א"כ שפיר שייך תורת הפקר כזה דיהי' בעלים עליו עד דאתי לרשות זוכה, ודוק.

ב"ד הוי שיהא בין לעניים בין לעשירים כדי שיפטור מן המעשרות אף שבדאי לא יקחו אלא עניים היינו משום שמעורב בתבואה שלהם אבל ההפך הי' בין לעניים בין לעשירים. עכ"ל.

ולפ"ז יש להסתפק, בהא דתניא בחולין ד' קל"ד: המפקיר את כרמו והשכים בבוקר ובצרו חייב בפרט ועוללות ושופ ופטורין מן המעשרות, ואף דהפקר פטור מכל אלה, מ"מ בהפקר כהאי מרבין מקרא דתעזוב יתירא דחייב הוא בלשופ ועוללות, ופרש"י שם משום דהדר איהו בעצמו וזכה ב'י, וכן כתב הר"ן בנדרים ד' מ"ד, וכן הוא להדיא ברמב"ם ספ"ה ממת"ע וז"ל: המפקיר את כרמו והשכים בבוקר וזכה בו לעצמו חייב בפרט ועוללות ובשופ שהרי שדך וכרמך אני קורא בו מפני שהי' שלו והרי הוא שלו, — דאפשר דזהו רק בהפקר שע"י הבעלים, דנתבאר דיסוד דינו הוא חלות תורת הפקר, והפקעת הבעלים נעשה ע"י הדינים של תורת הפקר שבהחפצא, בזה שייך טעמא דהרמב"ם דשדך וכרמך אני קורא בו, מפני שהי' שלו וה"ה שלו; אבל בהפקר הנעשה ע"י הפקעת הבעלות מהחפץ ממש, כגון שהב"ד הפקירו את כרמו, ואח"כ חזר וזכה בו ברשות ב"ד, אפשר דבכה"ג יהי' פטור מכולהו, כיון דהכרם נעשה לגמרי אינו שלו, ע"י מה דהדר איהו וזכה בו לא עדיף בזה מאיש אחר הוזהר בו. וצ"ע.

עוד אני מסתפק, בהפקר לזמן, אם ההפקר חל לעולם, דכיון דפסקה הבעלות ממנו פסקה, או דאינו חל אלא על אותו הזמן, דכיון דיסוד דינו הוא חלות תורת הפקר, שפיר שייך לומר דלאחר עבור הזמן דיהי' שוב ברשות הבעלים, וצ"ע (עיין בתשו' הגרעק"א סי' קמ"ה). **מכבר** הוקשה לי על דברי הרשב"א בשילהי חולין, בהא דתרנגולת של הקדש שמרדה דפקעה קדושתה, וכתב הרשב"א הטעם דהקדושה תלויה בקנין ממון גבוה וכיון שנפקע מההקדש הקנין ממון ע"י מה שמרדה ממילא נפקע ע"י"ז גם הקדושה, — מהא דאיתא בירושלמי לקמן פ"ו ה"ו, דשדה של הקדש חייבת בשביעית, ויליף לה מדכתיב ושבתה הארץ שבת לה' אפי' שדה שהיא לה' שביעית חלה עליה, ומסיק בירושלמי דאעפ"כ אסור לאכול הפירות שביעית עד שיחלל מהם ההקדש, וקשה, כיון דחל על ההקדש תורת שביעית, והיינו החיוב של תשמיטתה ונטשתה, ונעשו הפירות הפקר, א"כ למה צריך לחלל אותם, הרי כיון דנפקע הקנין ממון גבוה ממילא יפקע ע"י"ז גם הקדושה.

אך לפי הנ"ל יתורץ שפיר, דבשלמא גבי תרנגולת שמרדה שפיר אמרינן דע"י מה שנאבדה מהקדש נפקע הקנין ממון, ומכיון שנפקע הממון נפקע גם

ובזה נבוא אל הביאור בהרמב"ם הנ"ל, אבל מקודם נקדים הקדמה א' בדינא דנדרים. דהנה, בהא דאיתא בכמה דוכתי בש"ס דמאיש איש מרבין שהעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל, משמע מזה שהעכו"ם איתנהו בתורת נדרים. וכן משמע מפ"ק דערכין ד' ה', דפליגי שם ר"מ ור"י אם העכו"ם מעריך או לאו. וכן כתבו התוס' בפ"ק דע"ז ד' ה' דהעכו"ם שנדרו בקרבן מחויבים לקיים נדרם. יעו"ש. וקשה, דהרי ודאי המצות והאיסורים של נדר ליכא גבי עכו"ם, וכן כתבו להדיא התוס' בנזיר ד' ס"א דעכו"ם ליתנהו בכלל כל יחל דברו, וא"כ צ"ע, דמאיזה טעם מחויבים המה לקיים נדרם. ומצאתי שגם המ"ל בפ"י מה' מלכים עמד בזה. וע"כ צ"ל, דבנדר הקדש הנדר גופא הוא המחייב, והיינו משום חלות "תורת נדר" לתוד מחויבים המה לקיים נדרם, וזהו דילפינן מאיש איש. הרי נתבאר דאיכא "תורת נדר" בלי המצות והאיסורים של נדר.

ומעתה יתבאר היטב הרמב"ם הנ"ל, שכתב: "ההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור לו בו", היינו ר"ל, דההפקר אע"פ שאינו שייך כלל לענינא דנדר מ"מ עיקר יסוד דינו הוא מה דחל על החפץ "תורת הפקר", והתורת הפקר גופא הוא המחייבו שלא יוכל לחזור בו, וכמו דמצינו כן גבי נדר. שיש "תורת נדר" אף בלי המצות והאיסורים של נדר. וע"כ סיים הרמב"ם: "ומהו ההפקר הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר", כיון דעיקר דינו הוא חלות תורת הפקר על החפץ, ע"כ צריך דוקא אמירה בפה. וכן כתב הב"ח. ובוזה מתבאר היטב מה שמסיים עוד הרמב"ם: "וכיצד דין הפקר כל הקודם וזכה בו קנהו לעצמו", דלכאורה קשה, דזה פשיטא, כיון דאין על החפץ בעלים הרי מובן מאליו דכל הקודם זכה בו. אבל לפי הנתבאר, דיסוד דינו הוא חלות תורת הפקר, וע"כ הוצרך הרמב"ם לבאר דכיצד דינו של תורת הפקר כל הקודם זכה בו.

וע"פ הדברים האלה נראה, דהפקר לעניים ולא לעשירים, וכן לאנשי אותה העיר ולא לעיר אחרת, לא שייך אלא בדינא דהפקר שע"י הבעלים, דיסוד דינו הוא חלות תורת הפקר; אבל בדינא דהפקר ב"ד, לא שייך לומר שבכח לעשות חלות תורת הפקר על החפץ של אחרים, דזה לא שייך אלא גבי הבעלים עצמו, אלא נראה דעיקר יסוד דינו הוא מה שבכח ב"ד להפקיע הבעלות של פלוני מהחפץ, וממילא הוא נעשה הפקר לכל. וא"כ הרי לא שייך בזה כלל לומר דיהי' הפקר לעניים ולא לעשירים, כמש"נ, וזה דלא כהתוס' רעק"א הנ"ל. ובכוונת הירושלמי כאן צ"ל כמש"כ הגר"א בביאורו וז"ל: הפקר ב"ד הפקר ודעת

משום דחונן חינו נרשותו של אדם חלל שעשאו הכתוב כאילו הוא נרשותו, צגלוי דעתא דלא ניחא ליה דליהוי זכותא צגוי כלל סג, ח"כ דטעמא דזהפקר לא מהני שליחות היינו משום דהפקר יש לו דין נדר כדמוכח בפ"ק דנדרים דף ז', וכ"כ הרמז"ס צה' נדרים, וכיון דדין נדר יש לו משום הכי לא מהני צי' שליחות שהאומר לחצירו קבל עליך נדר זה בשליחותי שאה"י אסור צו חינו כלום, חצל בטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני צי' שליחות עכ"ל. ונח"מ סיוון רע"ג כתב הנ"ח ח"ל, כתב הרמז"ס דהפקר הרי הוא כנדר, ואסור לחזור צו פירוש שיחזור ויאמר אני חוזר מדצורי כיון שלא עשיתי קנין חלל הרי הוא כנדר דכתיב צו לא יחל נדרו, ואעפ"י שהוא עצמו יכול לזכות צה"ס זהו נודין הפקר חצל לא מתורת חזרה עכ"ל. ועפ"י כתב בקצוה"ח סי' הנ"ל דהפקר חינו עושה שום השתנות בקנין הצעלים כלום ורק חל עליו חזרה נדר להניח לכל אדם לזכות צה"ס ולהשתמש צה"ס, או שלא יחזור צו, ומטעם הנדר חשון כאילו חינו נרשותו, ומטעם זה כתב דאפשר שאם הפקיר ונותן שאין היורשים מהויצים לקיים נדרו דנטל דהפקר נגמרי יעו"ש. והנדרים מתמיהים צעיני דלפי"ז ליתא כלל ענין הפקר צעולם, חלל נודר ליתן לכל נוי שירלה לזכות ולהשתמש צה"ס ולמה מזריכים לשון הפקר דוקא שיאמר נכסים חלו הפקר לכל וצומאי פליגי צ"ש וצ"ה חס הפקיר לעניים ולא לעשירים, ולצ"ה חפילו חס שייר אדם אחד לא הוי הפקר, למה לא יהי הנדר חל חס נדר לכל העולם חוץ מאדם אחד, כיון דגם דהפקר גמור חינו יוצא מרשותו כלל, חלל חל עליו חזרה נדר שלה לחזור, וכן מה דאמרינן צירושלמי דצ"ש ילפי מלעני ולגר תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו מה צו לעניים ולא לעשירים, וצ"ה ילפי משמיטה, יש לך נטישה אחרת שהיא כזו, הוצא צר"ש ריש פ"ו דפאה, ומה ענין נדרים ללמוד מומתנות עניים או משמיטה, ואם ילפינן מהתם צע"כ דומה ענין הפקר לשם, דכמו דשם משתנה קנין הצעלים דמתנות עניים חינו ממון צעלים וכן צשמיטה חינו ממון צעלים, כ"כ ענין הפקר, וכן קשה טובא מה דאמרינן צמס' נדרים דר"י אומר מ"ט דר"י קסדר הפקר כמתנה מה מתנה עד דאחיל מרשות נותן לרשות מקבל אף הפקר עד דאחיל לרשות זוכה, וכתב הר"ן שאינו יוצא מרשות צעלים עד שיזכה צו אחר ואי צעי למיהדר מצי הדר, הילכך כי זכה צו מורד, מונדיר קא מיתהב, ודחה רבא ענין זה וימתרן דטעמא דר' יוסי הוא משום מתנת צית חורין, ובהפקר לזון הוא לדידן כצנרת ר"י חלינא דר"י דאינו יוצא מרשות צעלים עד דאחיל לרשות זוכה כמבואר שם צגמ' וצר"ן, ואם נאמר דעיקר הפקר הוא רק ענין נדר שלא לחזור היינו שינית לכל אדם לזכות, איך יכול לחזור הלל זהו הנדר גופא, ואיך מצי חזר צו מן הנדר, ומה שיך לומר צה"ס שאינו יוצא מרשותו או לא הלל הפקר הוא מתנה גמורה רק שגדר ליתן מתנה לכל מי שיראה,

ענין נצחר צעה"י. חמנכ לפי"ז נקפיד ומהני גס ולוי דעתא לצטל השליחות וכן הדעת נוטה, דהוי כמו שניה שנותצטלת השליחות. ועפ"י ד יהי נפ"ו לדינא גס צגו"ק, שאם צטל השליחות ואח"כ חזר צו מהצטול לא יולרך מינוי חדש על השליחות :

פרק כג

כתב הרמז"ס צפ"צ ויה' נדרים הי"ד דהפקר אעפ"י שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור צו, ומהו דהפקר הוא שיאמר נכסים חלו הפקר לכל וכו' והאומר הרי זה הפקר וזה, הרי השני ספק הפקר, ואם חזר וזה כמו זה או שיאמר וגם זה התפסם השני ויהי הפקר וחלי עכ"ל. והוא ומה דחיצעיה צונס' נדרים דף ז' ח"י יש יד להפקר, וכתב הר"ן שם דנספקה הפקר לכו"ע ספיקו לקולא. היינו אף לשיטת הרש"א וסייעתו דנקטו צנספק של יד לפאה ודקה לחיבורא, צנספק הפקר הוי ספיקא דמומנא, וכן כתב הסמו"ע צסיון רע"ג וכ"כ צש"ד יו"ד סיון רכ"ט סקו"ד, וצפרישה ריש סיון רנ"ה ציו"ד העיר צזה כיון דהפקר מטעם נדר למה לא יהי ספק הפקר ככל ספק נדר דספיקו ככל ספק חיסור תורה, וכתב לתרץ שם דצרים שאינם מוצנים כלל, דז"ל ואפשר דגם דהפקר נקטינן לחומרה כיון דהוא כנדר וכו' אי נמי שאני הפקר דאף דאם הוא הפקירם הרשות צידו לחזור ולזכות צו, נמלא דלעולם יש לו ג"כ נד זכי צו, ומשאו"ה לא נחמירינן שם עכ"ל. ולא חצין דצריו דהלל וחלי עיקר הספק צזה הוא רק חס צצר זכה צו אחר דקודם שזכה צו אחר חין נפ"מ כ"כ, וכשזכה צו אחר ומוציאים מידו הרי הוא עובר על ספק חיסור נדר, וגם לשיטת הרמז"ס דצנספיקא דדינא ח"י תפס לא מפקינן מיני, ולקמן יבואר ענין זה חס צנספק הפקר מהני תפיסה, חצל זה וחלי דאם חזר צעה"צ ותפס מן הזוכה דמהני תפיסה כמש"כ צנספר תקפו כהן סיון ח', ואם ספק הפקר ספק נדר חסור לתפוס, ומוכח מזה דלא הוי רק ספק ממון לחוד, וכן הקשה צקצוה"ח ריש סיון רע"ג ונשאר צז"ע :

והנה צעיקר דין הפקר לא נצחר צראשונים ז"ל מהו, ומקור לדצרי הרמז"ס שכתב דהפקר מטעם נדר כתב צצ"י חו"ח סיון תל"ד שהוא מהגמ' דנדרים דף ז' דחיצעיה שם חס יש יד להפקר או דילמא חין יד להפקר, הפקר היינו דדקה, חס תימני לומר קאמר, ח"י ת"ל יש יד לדקה דחין היקש למחלה, הפקר מהו, מי אמרינן היינו דדקה, או דילמא שאני דדקה דדקה לא חזיא חלל לעניים חצל הפקר צין לעניים וצין לעשירים, וצצ"י אחרי שהציא שם דצרי הר"ן צפ"ק דפסחים שכתב צשם י"א דכיון דציעול מתורת הפקר נגעו צה שליח לא מצי מצטל, שהרי חס אחר אדם לחצירו הפקר חתה נכסי חין צכך כלום, כתב צזה"ל ול"כ אע"ג דצטיל מדין הפקר נגעו צה שפיר יכול לצטל ע"י שליח,

ולרצון ודאי קשה למה מהני נמודר הנאה, דלפי שיטת הקצוה"ח הלא לכו"ע אינו יולא מרשות צעלים, ועוד קשה דהרי נהפךר אס קדס וזכה צו הרי זה שלו כשאר נכסים ואס הפקר הוי רק נדר נעלמא והנדר שלו נכתחילה, איזו זכי' שייך נדרר שהוא שלו ונמה נטל נדרו עי"ז שטלטל החפץ ממקום למקום, עוד קשה למה לא מהני הפקר נדרר שאינו נרשותו, כמו דליתא נב"ק דף ס"ט הלא זה ודאי דיכול לקבל על עצמו נדר גס על נדר שאינו נרשותו, שיניח להשתמש בזה כל אדם ואלא יחזור צו, וכן קשה איך מהני הפקר גני נכרים, דנכרי אינו מחויב לקיים נדרו ורק מה שעשה מחויב ישראל לקיים, עי' גליון רע"א למס' ע"ז דף ה' ע"ב, ונמס' גיטין דף מ"ז ע"א מפורש דעכו"ס שהפקיר הוי הפקר יעו"ש. מכל הלין שכתבו נלענ"ד נרור שלא ירד הקצוה"ח לעומק ענין זה :

ונראה לענ"ד דנהפךר ודאי יולא הנדר מרשות צעלים ונפקע קנין הנעלים לגמרי כמו דנושמע פשטות סוגיות הש"ס נהרצה מקומות נכל דוכתא שזכר צנמי' ענין ההפקר, וכן מוכח להדיא מהירושלמי פ"ק דקדושין ה"ג הנאלו לעיל דמיציעא שס אס אמר הילך מנה ותאל שדך להפקר, ומסיק דאינו יולא משום דלא זכה לנן דעת, ואס ודאי הכונה שיופקע קנין הנעלים אלא מחמת דלין אדם מוסתלק מדנר שהוא שלו רק עי"י קנין וליכא שום מעשה קנין להפקיע קנין הנעלים צלי הכנסה לרשות אחר, משום דמי יעשה מעשה קנין צוה, ומשו"ה מציעא קומי ר' זעירא אס תהא מעשה קנין עי"י כסף דמהני אס נותן איש זר שאינו נעל הקנין ועי"י קבלת הנעלים מהני להפקיע קניניהם, ועי' לעיל נב"ט מה שכתבנו צוה, אלא דענין זה להפקיע קנין הנעלים עי"י אמירה צלי קנין נעשה עי"י אמירת הפקר, היינו שיאמר הרי הן מופקרים לכל, וענין זה הוא ענין נדר, ועי"ז צא הענין מה שיואל מרשות צעלים, וראשונה עלינו לצאר ענין הנדר שצו :

והוא דנמס' נדרים דף ז' שהנאלו מוכח דנהפךר איכא שייכות לצדקה אלא דחלוק מנזקה, דנזקה לעניים, והפקר צין לעניים וצין לעשירים, ונראה דגס נב"ש דמהני הפקר לעניים ולא לעשירים איין זה כנזקה ממש, דאל"כ למה חלקו הפקר לחוד ונזקה לחוד, ולמילף ממתנות עניים, ולצ"ה דלא מהני כלל הפקר לעניים ולא נחחדש שום נדר עי"י הפקר כזה, ואס ה' הפקר לעניים קנין נזקה לעניים ה' נשאר נכה"ג כדן נזקה והי' פטור מן המעשר מקרא דנאל הלוי, והנה התפסת נזקה נארנו לעיל נב"כ דגס לשיטת רב האי גאון ז"ל דנזקה אינה רק כנדר, ענין הנדר הוא ענין התפסת החפץ להוילאו ננזקה, לכן נראה דגס הפקר הוא ענין כזה שמייד ומזמין את החפץ שיהא תשמישו נדרר הפקר כפאה ולקט נב"ש, ולצ"ה כשמיטה, ועי"י נדרו חל ענין זה שנעשה דין שיכיל כל אדם להשתמש כנדר המופקר ודין זה חל על

החפץ, ומשו"ה יש צוה תורת התפסה נאומר זה כזה, כמו שהנאלו נדרי הרמז"ס שלמד מסוגיות הש"ס דנדרים הנ"ל דמיציעא נב"ס רק ציד, אלל אס אמר זה כמו זה הוי הפקר ודאי דהוי התפסה מפורשת, ודין זה חל אף אס נאמר דלא יולא מרשות צעלים, ונלמח נלענ"ד דאס יקבל אדם על עצמו נדר להפקיר נכסיו שלא יהי' עליו שום מנאה לקיים נדריו, ולדידן דנעיין שיהי' הפקר לכל איין צוה שום מנאה להפקיר נכסיו, ואס ה' צוה איינו מנאה לא ה' שותק הרמז"ס מזה, דהרי ננזקה נב"ח מה' מתנות עניים כתב שהוא נכלל הנדרים, וכן צה' נכירה פכ"צ שהזכיר הקדש ולעניים למה לא כתב גס הפקר, וכאן נהפךר כתב נלשון אחר ההפקר אעפ"י שאינו נדר הרי הוא כנדר שאסור לחזור, ולשון זה מורה להיפוך שאינו נדר, ואס אינו נדר מחלצה טעם יהי' איסור, ונראה דמטעם זה כתב האר"א ז"ל צביאור לח"מ סימן רע"ג סק"ג להגיה נמקום, "אסור" לחזור, "שאינו יכול" לחזור, ועל מה שכתב, "שאינו נדר" כתב, עי' סמ"ע, והוא נדרי הגמי' דנדרים דף ז' ע"א והוא מש"כ הסמ"ע דלילו נדר הוי לעניים לחוד, והפקר צין לעניים וצין לעשירים, ועל מש"כ, "שאסור" לחזור כתב ח"ל, וצ"ל, "שאינו יכול" וכו' וכמש"ס היינו נדקה, ואס מ"ג ע"צ איפרך מילתי' דר"י ע"ש עכ"ל. ומנאר נדריו דמפרש נכונת הרמז"ס דאף דהפקר אינו נדר הרי זה כנדר דמהני אמירה שיעשה הנדר כדן הפקר, שכל אדם יכול להשתמש צו ולזכות צו כנדר המופקר :

ונראה לי שציאור הענין הוא, שהדין שחל על החפץ מועיל לדיני ממונות, דכמו נצור הנסקל שכיון שדין השור להסקל איין לנו להשגיח כלום על משפט קניני הממון, כ"כ נידון זה כיון שיחדו הנעלים את החפץ עי"י אמירתם שיהי' הפקר לכל נעשה דין זה על החפץ שאי"י רשות ורצון עוד מהנעלים, ועי"ז יכול אדם להפקיע קנינו מן החפץ, כיון שחל על החפץ דין זה של תורת הפקר, ודין זה שולל מהחפץ כל כח ושלטנה של הנעלים, משו"ה הוי מעשה קנין להפקיע לגמרי קנין הנעלים, דאס ישאר עוד איזה כח לנעלים צוה הוא סותר לענין ההפקר, ומשו"ה כיון שחל על החפץ דין הפקר, זה הוי סנה ומעשה קנין להפקיע קנין הנעלים לגמרי כנדר המופקר של נכסי הגר שמת, וכ"כ נדין ההפקר מחמת שהנעלים רצו לעשות כן להפקיר :

ועפ"י דרך זה נצוא לצאר מה דסנר ר"י אלינאל דר' יוסי דהפקר כמתנה דאינו יולא מרשות צעלים עד דאתי לרשות זוכה, דנפשתה הוא ענין מוקשה מאד, דזה ודאי דגס לר"י אלינאל דר' יוסי כנר חל איזה ענין של הפקר, דאל"כ איך יכול הזוכה לזכות צו, דאס נאמר דהוי כאומר שיהי' הפקר לאחר שיצוא לידו, כהפקר לאחר זמן, ונלמח כח יכול הזוכה ליגע נחפץ, וכן קשה דלאחר שיהי' ציד זוכה אז לא הוי נרשות צעלים, והרי מפורש צנמי' נב"ק דף ס"ט דנאומר שיהי' הפקר

